

ADATTÁR.

GUZMICS IZIDOR APÁTI NAPLÓJA.

(Első közlemény.)

Zoltvány Irén, Guzmics Izidor életrajza című terjedelmes művében (Budapest, 1884.) sok szeretettel, alapos utánjárással és tudással tárgyalja Guzmics életét, a mely közbe-közbe szinte korrajzzá szélesül nála. Művéhez fölhasználta mindazon adatokat, a melyeket a nyomtatásban megjelent művekből meríthetett s önálló kutatással kiaknáta a pannonthalmi könyvtárnak kéziratárában levő Guzmics-féle iratokat is. Nem ismerte azonban azon naplót, a mely *Protocollum abbatiae Bbéliensis* stb. czímen a pannonthalmi rendi levéltárban van (Act. Abb. Bakonbeliensis, fasc. 8. nr. 22.), a melyben Guzmics 1832-től, vagyis bakonybéli apáttá történt kinevezésétől majdnem haláláig följegyezte a személye körül mozgó eseményeket, illetve utalással a naplóban külön mellékelte azon melléknaplókat, a melyeket az országgyűlésen tartózkodásai alkalmával vezetett. Mindezekből pár lapot közöltem »A Magyar Tudományos Akadémia Történetéhez« czímen (Egyet. Philol. Közlöny, 1900. 901—906. II.), de tüzetesebben tanulmányozva a naplót, hasznos dolognak tartom, néhány nagyon szűk körre vonatkozó s nem jellemző adatka elhagyásával, melyet kipontozással jelölök, a hol czélszerűnek látszik jegyzetekkel kisérvé, egészen közölni. A napló sok irodalmi vonatkozást is tartalmaz, s a mellett hogy Guzmicsról nem kevés ismeretlen adatot tár elő, a melyek mint egy apátság urát, földbirtokosát otthon, családjá, jobbágysági körében, utazásai, szórakozásai közt mutatják be, Guzmics jellemét is érdekesen világítja meg s mint író érdekesen tünteti föl azon rövid, de kidomborító jellemzésekben, éles megfigyelő tehetségre valló útleírásokban, a melyekkel helylyel-közzel találkozunk. Nyelve közben-közben nem valami szép magyaros ugyan, helyesírása, a naplószerű jegyzések gyorsabb természeté miatt is, ingadozó, de ismét másutt szépen is ír s különösen korjellemező adatainak felsorolásakor élvezetes formában is mondja el híreit.

A pannonhalmi főapát, Kováts Tamás által kinevezett s ő Felsége I. Ferencz apost. király által megerősített bakonybéli apát Guzmics Izidor¹ szeptember 4. jött először apátságába. Ki alatt Kováts Villebáld prior és professor, Szárnyai Zorard subprior és plébános, Tóth Athanász gazdasági igazgató, Briedl Fidel professor, Nyuli Vilhelm segéd, tanuló növendékek (3-dik eszt. philosophusok) Fojtényi Casszian, Pfeffel Calaszant, Deutsch Fridrik, Trimmel Victorin, Simon Sigmond, Babos Tódor.

Vendég esztergomi népész (plébános) Argauer Máté hugával.

5. Határjárás. A borostyán kiömlése nádas és iszapos, Zorard javalata, hogy a víznek tulajdon ágy készíttessék s a Gerenczébe úgy vezetessék. Egy rét közel sovány, javítást kíván. Egy szántóföld a borostyán felett délnek bodzavert, kapálás alá kell vezetni. A monostor árnyékszéke a patakba van intéztetve, de vízzel szükséges a tisztítást megindítani; már régóta nem történt. — A billiard posztaja, dákói s golyóbisai rosszak. — Athanász és Fidel az 1830-diki inventariumot vetették össze a talált holmikkal, sok hiány találtatott. — Az iratokat, okleveleket vizsgáltam át és renczébe (lajstromba) vétettem. — Fidel elkezdte a könyvtár tisztítását és elrendezését. — Vendégek: ugori plébános káplánja s ennek kispap öccse. A sz. hegyről érkeztek Tiburcz és Tade clericusok Fejérvárra menendők Fidéllel.

6. Templom átnézése: az oltár minden izlés nélküli, különösen a nagy kép, a két szoborkép és a tabernaculum. Az egész templom tisztítást kíván, új ajtót és ablakot; úgy a torony új fedést. Mind ez tavaszra halasztatott. Egy kehely kívántatik. Vendég: Koppányi plébános ciszterczita Bernard.

Szept. 7. Megérkezvén Pannonhalomról még tegnap az apát holmiji, egész nap rakosgatás és könyvösszeírás.

8. A nagymise alatt tapasztaltatott, hogy a kar tisztátalan; a legények és gyerkőczök a karban csoportoznak, egymásra dűlve lenézetnek. Az orgona tisztátalan; ablakira vászonszőnyeg kívántatik. — Délután az apát és Athanász a Gerencze folyamát járják meg; áradásai ellen folyt a tanács. A malomnak hiányai. Kinézve a kertnek út általi összekapcsolása a mezővel és erdővel. — A majorban sok javítás kívántatik.

9. Meghalt Szabó János oklevelei nézettek át.

10. Az apát könyvei közül a monostor könyvtárába vitettek:

1. Hasznos Multságok 1817–1831.
2. A Katholik német folyóirat néhány kötetei.
3. A Magy. görög és róm. Plutarch.
4. Sas IX. Ez folytatandó,
5. N. Lajos és Hunyadi Mátyás.

¹ Guzmics, a ki itt manupropriával írta a nevét, szinte mindig harmadik személyben beszél magáról.

² Briedl, Guzmics kedves barátja, maga is író s az Akad. lev. tagja. Beély nevét 1843. októberében vette föl.

³ Pannonhalmáról.

⁴ A Borostyán-kút forrásairól beszél, a mi vagy félóránnyira van Bakonybél-től Zircz felé.

6. Korvínus Mátyás.
 7. A három magyar nagy királyok.
 8. Erdélyi Múzeum X. kötet.
 9. Minerva több köt. Ez folytatandó.
 10. Auróra kezdetétől 1832-ig, folytatandó.
 11. Urania kezdetétől 1832-ig, folytatandó.
 11. Házcsinosítás. Mayer, jövendő ispány megérkezte.
 12. stb. Kajár átadása. Fábian Bakonybélben a kertet vizsgálta meg.¹
 Octob. 1. és 2. Iskolaház választás. Ez most a volt ispánylakás. Eleint a mostani pintérlakás volt; utóbb a mostani árendás lakása. Visszavitetni rendeltetett a pintérlakásba. De itt csak mesterlakás van készen; iskolát építeni kell a jövő tavaszkor.
 7. Benedictio Pannonhalmon. Segédapátok: Villax Ferdinand zirczi, Sibrik (szarvaskendi) Ferencz csatári apátok; Juranics Antal győri püspök a megáldó. Az együtt megáldatott dömölki apátnak, Vekerle Godefridnek segédapátjai: Drezmiczer és Asztl győri kanonokok.
 Octob. 8. Készületek az installatiohoz (beiktatáshoz).
 10. Tisztelekések, meghívások Zirczen az apátnál és conventnél; Veszprémben a viceispányoknál és kanonokoknál.
 14. Beiktatás. Mintegy 30 vendég. Jelesebbek: zirczi apát, Szmodics kanonok és Laszkelner kanonok, Markovics teszéri pleb. és esperest, zirczi prior. A helybeli prior pontifikált s beszélt. Az apát a szónokszékről mondta beszédét.
 15. Normális iskolai könyvek rendeltettek 30 példányban.
 18. Sz. gyakorlások, mellyeket az apát nyitott meg beszéddel. Megbizatik a kajári kasznárné almavásárlásra Pátkára. Folyvást tisztogatások. Megrendeltettek: Auróra és Nefejejs az 1883-dik esztendei zsebkönyvek.
 Nov. első és második hetében bécsi út. Ezután iskola-látogatás.
 18. Az apát elkezdí a délutáni tanítást.²
 Végével tisztelekés a veszprémi püspöknél. Megrendeltettek: Jelenkor és Nemzeti Ujság; Gyűjtemény és Minerva folyóírások.
 Decemb. 6-dikára nagy hó fergeteggel.
 7-dik folytatva.
 8. Még nem tisztult s itt az idő dietára menni Posonba. A dieta kezdete, a regálisok szerint decemb. 16-a.
 19. Nagy ügyel-bajjal kivergődve a bakonyságból Kajáron és Győrön át vette útját az apát Posonnak, hol febr. 24-dikig ülven az üléseket, akkor a personalis, Mérai ő nagysága engedelmével haza utazott

¹ Kajár t. i. az apátság birtoka volt, de Pannonhalmához kapcsolták a bakonybéli apátság megüresedése idején. — Az említett Fábian Guzmics barátja, Szeder F., ekkor levéltáros és könyvtárőr Pannonhalmán.

² A 3. évi bölcselet után tett tanárvizsgálaton nem kötelező a görög nyelv, de Guzmics rajongott a görög irodalomért s minden szombatn d. u. két órában tanított görögöt Homeros alapján, közben excursiókkal a görög irodalom-történetre s hetenként írásbelit is adott föl. Azt írja nekem egyik volt tanítványa, a most 89. évében levő Vincze Paulin, hogy midőn Homerosról beszélt, »édesdeden folytak ajkairól a szavak«.

magával víve az ifjuság számára görög szótárakat több könyvekkel együtt. Itt készült Foigt aranyművész által a szükséges kehely, mely 144 f. 24 kr. ezüst pénzbe került. — Ezalatt az idő alatt Bakonybélben elkészültek az asztalos belső bútorok; kifoltoztatott a malom; meghordatott az iskolaházhoz szükséges fa, kő fejtetett, mész égettetett. — Hazaérkeztemmel

1833. febr. 27. tartott első félesztendei vizsgálatot tanítványiból Prof. Fidelis, Pannonhalmáról t. Imre. theol. prof. és három clericus jelenlétében.

Martiusban elkészült a billiard, melyhez posztót az apát magával hozott Posenból, glóbisokat Villax zirczi apát Bécsből szerzett A posztó 16 for. egynéhány kr. ezüstben. A glóbisok pedig 18-ban kerültek. Veszprémi mives csinálta a billiárdot és székeket, kanapékat újított s matraczokat; dolgozott 3 hétig 30 ezüst forintért. — Az ácsok Zirczről elkezdék munkájukat, a belső kertet lécczel kerítették; a ház melletti Gerenczére hidat állítottak. Zirczi kőmives a leszedett vasrostélyok helyeiket és a ház falait folydozta, tisztította; ugy a kerti épületnek egyik szobáját. — Elkezdődött a kerti munka. Ispán a két nagy utat kövecsezette s oldalukat fákkal ültette be. Sok gyümölcsfa vágatott ki, kivált szilvafa, melyek magokat is, az almafákat is beárnyékolták. A billiárdhoz 6 szék készült Pannonhalmon, 26 f. 24 kr. ezüstben.

Márcz. 21. Először tarta nagy misét az apát. Majd a helység előljáróival egyezés köttetett, hogy bátor Galambos adminisztrator alatt a rétek általán szabad legeltetésre bocsáttattak sz. György napig és sz. Mihály után, mégis a pajtarét, ha az uraság elkerített, tilos leszen az ültetendő fák kedvükért. — A pápai malom kiujítása kajári kasznárra bízott.

Apr. 6. Iskolagyermek próba s jutalom osztás. Vendég Szabó László veszpr. theol. dr. és prof. maradt 8-díka déléig. Felmenet a Gáthegyre.

Ápril 9-dikére lévén áttéve Iszidór ünnepe, több mint 30 vendég a háziakon kivül. Asztal terítve a kerti billiard teremben és a közönséges ebédlőben. A vendégek között most előszer az apát testvérje, iváni tisztartó, József, feleségével Csay Rozáliával, fijával Palival, Széchenyi Istv. pajtabirájával és két leányával, a dömölki apát, a pápai direktor, Felix, néhány professzorral, zirczi prior Godefrid és Senior Imre pleb.

Apr. 10. Az apát atyafiaival s maradt vendégeivel somhegyi üveg-hutát gyalog látogató meg. — A téglavető s égető hely készül a helység felett keletnek.

Apr. 12. Indulat vissza Posenba.

Májusban az építkezés kezdete. Négy kőmives és 4 ács Zirczről. A napi munkát, ugy az épületszerek összehordását a nép teszi. E hónapban uralkodik leginkább az ugynevezett influenza betegség. De nem volt halálos. Bakonybél nem igen érzé.

Julius 3-dikán az apát visszajött az országgyűlésről. Az építést már már vége felé találá. Mind eddig nagy hőség és szárazság uralkodott. Jul. 20-dikán kezdett esni s az esőzés még most is, szeptember közepe felé tart. Kevés széna, de sarju annal bujáb, csakhogy betakarítása

aggodalmas. A gabona középszerűleg termett. Legdrágább volt juniustól augusztusig a tiszta buza 6—7 $\frac{1}{2}$ for. Majd ismét 5-re, 5 $\frac{1}{2}$ -re szállott nb. váltóban, melyben egy forint csak 8 ezüst garas.

A klastrom keleti és déli ablakai az emeleten megnagyobíttattak, új füstött rámák csináltattak. E hónap végén iskolagyermek próba és jutalom. E hónapban tétettek a dietán félre a vallási sérelmek februárius óta tartott vitatások után.

Augusztus elején érkezett meg a pesti főseminariumból Hőbe Károl tápi református predikátor fija, ki áttérvén hozzánk a pécsi megyében öltözött papnak. Ellene nagy düh a pápai reform. togátusok részükről, úgy hogy halálra keresik őt! Attya és Rachel huga itt látogaták őt meg. Ekkor veré el a jég a bakonybéli határt Urszin' változása napján, auguszt 6.

A gyapju árából 4000 forint tartóztatott le Pannonhalmon.

Uj rendelkezés: Prior, Willebáld maradt, subprior Zórárd maradt, plebános Polák Sándor, volt győri akadémiai exhortator és vallásitanító, professor Fidélis maradt, administrator Spilák Regináld, volt endrődi pleb., segéd Vilhelm maradt. Tanulók: Czumpf Móricz, Puskás Elek, Spáth Dömötör, Prux Xavér, Romer Florian.¹

A voltak auguszt végén megjöven szünnapi látogatásukból, szeptember elején Pannonhalomra vitetnek. Csendes, szelid tulajdonságaik, szép eszüik, elég szorgalmuak s elég szerények vissza soha nem élni szelid-ségével az apátnak. Vajha mind illyenek legyenek szerzetünk fiataljai!

Szeptemb. elején volt itt Szenczy Fer., Szombathelyen dogmatikus professor, az apát régi levelező barátja, de a kit csak most látott először. Gondolkozásmódjuk igen egyez. Vele látogatá az apát Silberknolt, mindkettőnek barátját az Egyh. Tár munkás tagját, gyarmati plebánost; majd attyafiát Ivánban, Tatait, lövei plebánost, szept. 2-dikától 7-dikéig.

Szept. 8. Az apát pontificált. Sándor először predikált. — Győrött szenteltetett püspöknek (belgrádinak) Vagner győri kanonok, udvari tanácsnok.

Szeptemb. 9. Fogadott az apát új szakácsnét, zirczi bábos leányát; fizetése 150 váltó forint (60 for. ezüstben), a czipőkön kívül semmi ruházat. Még az előtt kertészt szintén Zirczről s annyi bérben.

Szeptemb. 10. Megérkezett az új administrator, Spilák Regináld, ki most endrődi plebános volt Somogyban a tihanyi apátságban; aze előtt pedig sz. mártonyi (pannonhalmi) második administrator, hol is az öreg Neumann Nepomuk mellett a főapáti tiszti kart és gazdaságot rendbe szedte. Bakonybélben átadva neki minden, mi a gazdasághoz tartozik.

Szeptemb. 17. Az apát új administratorát bevezette a kajári birtokba is, ott hagyván őt, hogy mindent szemre vegyen. — A gabona ára leszáll, bátor szegény a termés; a szőlő féléretten rohad. Az esőzés ez nap látszik megszűnni akarni.

Szept. 18. Vendégek: Görsi Máté, a főapáti fiscalis, Bogár Ferencz,

¹ Nb., írja a margóra, ez az iskolai új rendszer 1-ső esztendeje; az iskola kezdődik octóber elsőjén, végződik julius végével; holott előbb kezdődött novemb. elején, végződött auguszt. végével.

a győri fiók pénztár ellenőre; az Kálmán fiacskájával, ez Ferencz szép ismeretű felnőtt fiával, ki is a győri templom rajzát készíti az Egyházi Tárhoz, miután már ezelőtt rajzolta a pécsi templomot.

Mihály napja utáni nap megérkezett a fogadott kertész. A belső kertet nem találván alkalmasnak konyhakertté, ezt a külkertbe vitte át, mellyet most fal választ el a belsőtől; de a falon át kapu nyitattott. A belső kertet fogja anglizálni. Majd a borostyánhoz vivé, az uj állénak mérte ki irányzatát és megásatta fáknak a lyukakat, mellyekbe hársak és körösök jönnek még e télen vegyítve. Utób a borostyán tavát tisztította, megcsinálta a szigetet, mellyet a borostyán vize övez; megásatta köröslég a két sor fa lyukait, hova, a sziget közepére ugyan egy szomorú fűz, a sorba pedig jegenyék fognak jönni. Végre kijegyzette a Gerencze felé vezetendő uj szekér utat, mellyet a helység fog csinálni, azért is a fő bíró az apát közbenjárására az országutcsinálástól egy esztendőre fölmentette.

Szüretünk rossz és csekély; a gabona, bármi kevés termett, csekély áron kél; buza 2 f., rozs 1 f. 12 kr. ezüstben. De szilva elég volt, azért a pálinka is olcsó. A korcsmabor iczéje 10—12 kr. papirosban, azaz 4 kr. ezüstben.

Uj administrator, Spilák Regináld a malom fölötti erdőt, melly a többinél belebb jön, kiirtatja, hogy a többivel irányba jöjjön; a helyén most rét lesz, de közepette egy altee, melly a külkertinek a malmon át folytatása lévén egész az erdőig menend. — A kajári erdőnek szánt pusztát kiosztotta a zsellérek között (mert a gazdák vonakodtak fölvenni) vetemény alá. Az erdőt osztályokba vette, hogy rendesen vágathassák.

Október közepén beállott a falusi iskola. Sándor, uj plebános, buzgón kezdi hivatalát. Jó beszédeket tartott a néphez a nevelésről.

A diétán az urbariumi munkálat végéhez közelít.

Octob. 29-dikén az apát elindula Pestre a tudós társaság nagy gyűlésére, melly novemb. 2-dikán kezdődik az idén, holott meghatározott ideje szeptember eleje. Az áttétel hihetőleg azért esett, hogy a nádor és a diétán létező directorok, bevégezve az időre az urbarium munkálatát, megjelenhessenek.

Octóberi vendégek Bakonybélben: Sillberknoll, Csizmazia, Szerdahelyi, gyarmati, kessei és szanyi plebánosok, a szücsi szomszéd plebános kíséretével. Majd Balogh veszpr. vármegyei biztos egy nyugalmi kapitány-nyal. Az fát akara venni a megye számára, fájdalom! nem került, mert tavál kevés vágatott. — Még is vendégek: teszéri esperest Markovics primicziázó öccsével és a szücsi plebánossal. Végre Szeder Fábían a pannonthalmi levéltárnok.

A tud. társaság gyűléseiben a Széchenyi, Fay s mások, többnyire fiatalabb tagok által sürgetett, Teleky, Guzmics s mások által ellenzett reformje az eddigi törvénykönyvnek csakugyan fölvetetett. Mindenek előtt a kritika vettetett el; majd büntető törvény javaltatott s nevezett választmány (deputatio) által készíttetni parancsoltatott, mellynél fogva a dologtalan vagy tetteivel a társaságot disztelenítő tagtól a társaság tisztéségesen

menekedhessék. Végre a titoknoki hivatal, mely eddig határozatlan ideig maradt az egyszer választottnál, hat esztendőre szorítatott. E főpontok mellett több aprólékosok is változást szenvedtek. Fay András, ki az alaprajz készítésében nem vőn részt (1826-ban történt ez egy a nádor által összehítt választmány által) előre kidolgozott egy ujat s a pesti tagok eleve hódoltak annak. — Jutalmakat nyertek e gyűlés alkalmával: boldogult Kresznerics szótára, B. Veselényinek ellenére, 16 szóval 9 ellen, nyerte el a 200 aranyat, mely tavál Horváth Endre Árpádjának ítélte-tett. Tehát egymás után philologus, egymás után kath. pap! A jutalom-kérdésekre — philológiából és mathesisből — hét felelet érkezett be, a philológiából Guzmics, Horváth Endre és Vörösmarty voltak a bírák; az első Nagy Jánosnak, a két utolsó Csató Pálnak ítélte a 100 arany jutalmat; amannak kinyomtatását ajánlá mind a három. A mathesisből csak egy felelet jött be, bizonyos Varga nevű kalvinista kün utazó diáktól, ki most már nagykörösi tanítónak lenni mondatik. Ez elnyeré a 100 arany jutalmat, bár eleget nem tett, de ki nem nyomatik a rendszabás szerint. Nehány fordított drámákat fogadott el a társaság, hogy kinyom-tassa és a fordítókat jutalmazza. Eredeti dráma három érkezett be: Vér-nász, Vörösmartytól, Tirusz, egy piaristától¹ s egy Hobliktól. Az első 100 arannyal, a 2-dik kinyomtatással, a 3-dik játékszinre ajánlással jutalmaztatott.

Novemb. 10-dikén tartatott a közgyűlés, melyben fölolvastattak; boldogult Imre philosoph. prof. rendes tag — Szalay és Titel budai csillagász rendes tag, mindkettő egri megyebéli pap — dicsőítésök Hel-meczy által; az első, virágost, ugyan Szalay szombathelyi megyebéli pap, theol. prof. és rendes tag szerzette; a másikat, férfiast Bitnitz ugyan szombathelyi pap és mathesz. prof. rend. tag. Föl(ol)vastattak még Kisfaludy Sándor regéje, a régi forma szerint, Hoblik Márton levelező tag által és a Duna regulázása a Győri prof. és rend. tagtól s ugyan ő általa; egy hosszú, de hasznos értekezés.

Novemb. 14 dikén tért meg az apát. Zavarban találta a helységet: mert a csak előbb választott új bíró és hűtösök összepörlekedvén az administratorral az utcsinálás miatt, hivatalokat le akarák tenni. Meg-egyezett az apát, hogy ha a kijegyzett rövid utat nem akarják csinálni, csinálják a bohók a régi girbegörbe hosszút. És csend lőn.

Az új, szorgalmatos kertész ezalatt beülteté a borostyáni tősziget körét Pannonhalmáról hozott jegenyékkel; utána a már kijegyzett allét hársokkal.

Ez idei octóber hónapban rút dolgok történtek Hevesben, hol a főispány ellenére gyűlt össze egy ellenrész Gr. Keglovics betyár ember vezérlete alatt: Erőszakoskodások, kép-, ablaktördelések, verekedések, halál. Nyolczan verettek agyon . . . . , a királyi biztosnak küldetett B. Ötvös vancellár Bécsből.

Novemberi vendégek: Villax Ferd. zirczi apát, Szabó Chrizosztom zirczi cisztercita, második candidatus Villax után az apátságra, most

¹ Horváth Cyrill.

fejérvári gymnasiumi director, Keller Kelemen 3-dik candidatus az apát-ságra (miután az öreg Szileszita Godfrid megköszönte a candidatiót) most előszállási gazdasági igazgató — mindkettő a bakonybéli apát coalumnusa Pesten, az utolsó exbenedictinus, connovitiusa Pannonhalmon 1867-ben,² végre Reguli, a zirczi apátnak és a bakonybéli apát testvérének, Jósefnek, most Gr. Széchenyi Pál iványi tisztartójának hajdan conscholarisa Szombat-helyen 1801-ben, most zirczi uradalmi fiscalis.

Novemb. és decemberen át az administrator vágatja az erdőnek nyugati és malomföldről részét, hogy a föld legelő, utób szántófölddé tétethessék. Decemberben adá ki az apát az erdő iránti rendeléseket. Panasza az Eszterházy részről a bakonybéli vadászok ellen. A puskák beszedeit rendeltettek. Himlőzés a bakonybéli gyermekek között, melybe olyanok is estek, kikbe oltva volt a himlő; sokan haltak el. Behívattott a vármegye seborvosa, Csesznekben lakozó Bauman ur; kinek készsége 2 ezüst forinttal jutalmazá az apát.

Decemberi vendégek a zirczi patriarcha P. Imre P. Bernárddal koppányi plebánossal.

December többnyire lágy esős. A hó csak közepén esett le s ismét elolvadt. István-napra hófergeteg, kemény fagy; János-napján tiszta kemény hideg, így tovább. — A gabona ára alant van, miként tavall volt; a bor, bármi rossz, jó áru. A gyapju ára rettenetesen nevededik folyvást; a sz. mártoni főapátság eladta a jövő esztendeit 107. t. ezüstön mázsáját és 500 arany ráadással az egészre. — Az apát kinyerte a personalishoz irt levele által, hogy télen át ne kelljen fölmennie Posonba az országgyűlésre. Itthon karácsony napján pontificált, István napján predikált.

1834. Januariusban folyvást lágy idő. Az árvizek híre. — Posonban nagy ellenszegültség a rendek és főrendek között; azok közül egy ezeket széltoszlalni javalá. Fölséges aláírás megfenyítésül a zabolátlanok ellen. — Itthon favágás; kerti munka. 12-dikén az apát Zirczen. Sok nős és nő vendég.

Februariusban elkészült a pajtarét déli szélén a borostyánhoz vezető hid az allée végén; a tönkölös erdő oldalán süüen nevedező fejér fenyvesből ásatott ki mintegy 120 darab s hozatott át földestől az új kertbe. Megmaradnak-e? Meglátjuk. Fövényeztettek a kerti utak. Examenek.

Márcziusban elkészült a kertből az erdő felé vezető hid töltéssel együtt. — Az 1819-diki uriszéki rendeletek megújítva adattak ki: a) a haszontalan utak eltöröltetnek; b) éji őr rendeltetik; c) a testamentumok biztosítatnak; d) úgy az árvák sajátjai; e) koppányi és som-hegyi utak, úgy a helység utszája is kiigazítatni rendeltettek. — . . . . . Az apát Benedek napján, nagy csötörtökön és husvét napján pontificált. Az 1819-diki urszéki rendeletek(et) sürgette a helységben divatba hozatni és megtartatni. A látogató főapát Benedekre szándékozott Bbélbe jönni Pápáról, de a fergeteg idő elijeszté a bejöveteltől.

Ápril 3-dikán tartá az apát a 4-diké esett nevenapját. Már 2-dikán érkezett Görsi fiscalis Szent Mártonból, megérkezett két lánykájával

² Így írja Guzmics. Ez a második noviciatusa volt 1806. nov. 10 től.

ebédre. Látogatását az apátnál délutáni 6—7 óra között tevő. Egyszerre megzendült a folyosón a symphonia. Tudniillik ő és a győri Bogár (ellenőr a győri kir. pénzügyésznél) meg akarták lepni az apátot. Bogárral érkeztek Sz. Mártonból az organista, Szilvásy, derék musikus, sed homo bibulus, Győrből a Bogár fija, szépműveltségű fiatal ember, rajzoló, muzsikus és szép mértékben mechanikus; még csak törvénytanduló; ezzel több diák pajtás, mind kitanult muzsikuskok. Ezek még az nap vacsora után a billiárd szobában szép darabokat játszottak; Haydennak Nelsonról nevezett nagy és híres miséjét (az apátnak legkedveltebbjét) próbálták, melyben a fiscalis leányai is énekeltek. Ezt a misét adák másnap a templomban, a pápaiakkal ma estent érkezett dömölki apát pontificált. A vendégek között volt a zirczi apát is.

Ápril 6-dikán indult az apát Posenba; Kajáron és Győrön át. Kajáron a lutheranusok adtak be kérelem levelet, kérvén magoknak kijelöltetni egy darab rétet azon két szekér ürügye alatt, melyet a kispécsi predikátornak tartoznak adni. A dolog elrendelése az administratorra és kasznárra bízott. Egy mást adott be a helység mestere, Horvát, hogy háza, melyet épített, a robot és füstpénz terhe alól lenne ment. Tekintve régi hiv. szolgálatát, míg maga él, megengedtetett.

9. (Posonyból)¹ visszaküldve a theologiának el nem kélt példányai. Több új könyv véve Schweigernél s Bakonybélbe küldve, melyek között a Fillér Tárra előfizetve Schweigernél, félesztendei folyamatra 3 ezüst forinttal. Küldve két cserép hortenzia és annyi vanília Fideinek. Levél a priorhoz.

10. Egyed Antal apát énekei visszautasításra elkészítve levéllel. Először voltam az országos ülésen, mely reggeli 10 órától délelőtti 3²/₄ tartott.

11. . . . Másodszor ülés 10-től 3. kemény oppositio a városok részéről.

12. Az ülés 10-től 1¹/₄, az oppositio nagy elszánással folytatva. Nehiba nálam ebédén; szó az érsekhez utasított theológiáról. A Helyt. Tanács fölszólítására a pesti egyetemi theologiai kar válasza a dogmatikus könyv iránt, hogy míg Ozvád (?!) kiadja, Klüpfel maradjon. Fölszólítva a püspökök is.

13. Levelek Adalberthez és Adrianhoz, ahoz Brentano elmaradt könyvéért, ehez a Tár előfizetői neveiért. Nagy mise a káptalan templomban. A jásszói préposthoz küldve a Tár 4-dik füzeté 5 példányban. A győri püspöknél látogatás. Nálam Szlemenics.

14. Folyvást és erősb oppositio a városi részről. — Levél Egyed Antalhoz az énekekkel együtt bizva a pestvárosi követ urra Pestig, itt Beimelnek Fejérvárig, itt Szabónak Földvárig ajánlva; ismét levél Ozvaldhoz Pesten ugyan a pesti követre bizva.

15. Nem voltam ülésen; minden csendesen ment. A residenciában nagy ebéd adatott Valerián kedvéért, ki nevenapját ül.¹ — Tewrewk

¹ Posonyi Jegyzékek 1834. ápril 9-dikétől. Guzmics a naplóban hivatkozik is e mellékletre. Ápr. 10-től jun. 3-dikáig Posonyban, I. posonyi jegyzetek.

² Ramóczy Valerián pozsonyi benzés tanár.

nálam; majd könyveit hozá. — Szabó Béla hozta tragédiáját vélemény végett.

16. Lármás ülés; a városiak, jelesen a budai követ, Nagy Bencke, keményen küzdöttek. — Eddig az idő komor, szeles, hideg; ma virradatra csendes, meleg, de kevés eső; különben borult az egész nap, szél és hideg nélkül.

Apát 28-dikán látogatta Bakonybél.¹

Május 2. Vettem tudósításokat Bakonybélből. A főapát ott april 28-dikán tevé atyai látogatását. Mindenben tetszését jelenté. Administrator volt garázda kertésszszel oly kötést tőn, hogy egy esztendeig maradhasson; de mivel én a kertésszszel azt végzém, hogy mihelyest helyette más találkozik, elmehet: nem tudva a későbbi egyezést, itt Posonban fogadtam mást, kít most bakonybéli alkalommal le is küldök. Küldök négy dákót is, egy-egy 3 pengő forint. — Május fölötte meleg kezd lenni. Az egész tavasz hasonlónak látszik a tavalihoz. Egész april hideg volt tavai is; majus pedig canicularis.

8. Urunk mennybemenetele ünnepén meghallgatám a káptalan templomi nagy misét. Hayden Nelsonja adatott derék karral. — Aggodalmak a sz. mártonyi főapátság függetlensége miatt.

13. A főapát javalatából megpenditém országos ülésben a szent mártonyi főapátság szentszéki hatóságát. Elfogadtatott.

15. Ajánlám, ugyan országos ülésben a főapáti szentszék két bíróságát. Nem fogadtatott el.

16. Szabó Bélának drámáját átnézve jegyzetekkel neki visszaadám. Ő birta tőlem a hellen dramaturgiának metrikáját; most a hell-magy. dramaturgiát vivé el tőlem olvasás végett.

Rohonczi mintegy 30-ad magával, triumphálván előbb Veszprémben ellenségein Bakonybélbe üllé névnapját. Jól fogadtatott és megelégedve ment vissza a sereg, de jégeső között, mely Zirzen sok kárt tett.²

17. Nagyszombatba menék Aloysz posonyi directorral, hol Adriántól igen szívesen fogadtatánk.³ Voltam Bartakovics vicariusnál; bátor tót, igen örömet beszél magyarul s nem rosszul. Voltam Mayer kertjében; ez a gazdag ember (300.000 pengő forintot nyert egykor a nagylotterian) házas ugyan, de gyermektelen. Adrián mondá, hogy, ha gyermeke volna, szerezne nemességet. Magyarul nem tud. Ellenben az iskolás tót diákok tisztán éneklük mise alatt a magyar énekeket. Az új theatrum jó izléssel épült. Különbén a város igen falusi büzü. Esten szép hangzat altatott el; de annál iszonyubb ébreszte föl reggeli öt órákor, t. i. a csordás kürtje, tehénbögés, ostorcsattogás. Az éji ör tótul kiabál most is. A fölírások németek; igen ritkán magyarok is.

18. 19-dikén Deákin. Gyönyörű táj és gazdag. Vacsorát, 9 óra tájban érve oda, a plebániában evénk; de a kastélyban (régi stilü, elég tágas épület) hálánk. Másnap (20-dikán) megjáránk az erdőt és a mezőt;

¹ Ezt utóbb írta Guzmics a naplóba.

² L. előző jegyz.

³ Pendl Alajos, illetve Wirth Adorján dr., nagyszombati benzés háztönök és igazgató.

az erdő nem nagy, de fiatal és csinos; hosszú nyílással, mely bármi városba beillenék sétának. Éjszak melléke az erdőnek szép réteket éleszt; kár, hogy igen is vizenyős. A mezőség terjedt és gazdag. A helység fertályórányi hosszú; a plebánia keleti végén; tőle a templom, majdnem az erdő szélében vagy 20 lépésnyi; két tornyu s ezek világos vörösre festve György plebános által; helyes külsejű; de belje az oszlopok miatt szűk és sötét. A nagy oltár alacsony, a két kis oltár szűk. Az orgona nem rossz. Mondják, hogy hajdan két faluból állott Deáki s a Vág, mely most félórányi távolságra esik, mellette folyott. Egyik falunak neve Vág volt, a másikat feledtem. Mikor egyesült? mikor s kitől vevé mai nevét?

20. Visszatérvén délre Posonyba, ott lelém Bakonybélből a priort és Fidelis professort, ugy Domonkost, az asszutuői plebánost. A két első pünkösöd vasárnapi délután utánam sietett Nagyszombatba; de már nem leltek ott, azért hétfőn délután visszatértek Posonba. Mind kettőnek egy-egy ezüst pyxist ajándékoztam; s uti költségüket kifizettem. Jó emberek!

22. Reggeli 10 óra táján mennydörgés, derék eső; tartott déleesti egy óráig. Ez nap küldötték át a karok a . . . . coordinatiót a mág-násokhoz. Én pedig ma fürödtem az idén először és kezdtem inni a füredi savanyút. Leveleket írek Debrenteihez a tud. társaság levéltárából kiveszett recensiom iránt (Kisfaludy Kár. minden munkájira) és Beimelhez a Tár V. füzete iránt. Szedertől levelet vettem a sz. mártonyi templom iránt. Levél Szabótól a zsoldárok iránt; ugyanazok iránt tőlem Beimelhez.

23. Köpölözés.

25. Kopácsinál tisztelkedés.

Nálam pedig Pusztai fiscalis levette gyertyavilágra tartott papirosra (reámázolván a viaszt) a bakonybéli apát czimerét. Az apátságéért irtam a priornak már ezelőtt . . . . .

28. A priortól levél, mellyben jelentik, hogy Bbélben az nap, melly nap ők (l. 20.) bementek, szép eső volt, melly igen javítá a vetéseket és réteket. De a már négy önyire ásott kut két izben bedőlt, Hogy a rossz bika helyett főapáttól volna jó mást kérni. Megküldé, de igen feketés viaszon, a convent pecsétét. — Levél Osváld pesti theolog. professortól a papi nőtlenségről irt értekezésem végett.

29. Urnap. Különös rend adatott ki nyomtatásban a processiora nézvest már tegnap az ajtónálló mester által. Az ünnep reggeli 7 órakor kezdődött. A nagy misét tartá és a processiót vezeté Pyrker patriarcha érsek. Jelen voltak a püspökök, káptalani követek, a mág-nások, a karok és rendek, de kevesen. Legczifrább volt a mág-nások között Csáky; a karok között¹ . . . . A főherczeg a szentsíg után lépdelt. Én ezen a napon reggeli 6 órakor az akademiái templomban miséztem. Ez elhagyott templom; a deákságon kívül senki sem járja, mert harangozni nem mernek a torony gyengélkedése miatt. A szerzetre akarná tolni a consilium. Itt megtetszett az albán levő dupla pántlika és a purificatorium. Ilyeneket parancsoltam a sekrestyésnek részemre szerezni. Eddig az eső óta hideg szél.

¹ A név tollban maradt vagy elfeledte Guzmics.

30. Ma fölmelegült az idő; reggel borult ég; majd csendes napfény.

31. Nálam volt Szabó Iván (junior) hajdan Szombathelyen a principiák és grammatikában iskolatársam; Eszterházi hercz. most nyugalmas fiscalisa, lakik Posonban, Ventur utzában, Jeszenák házban a 3-dik emeleten. Ma estént érkezett meg a főapát.

Junius 1. A főapattól kivántam bikát és a gyapju tekintetből a birkásnak fizetni szokott pénz fejében 50—60 akó tényei dézsma bort. Mind a kettőt megígérte. Látogatás: Kocsi Horváth, Noszlopi, Pogány és Gétzi követ uraknál.

Junius 4-dikén érkezett haza Sz. Mártonon át, miután a ravazdi piebánosnál, Norbertnél (ujonczitársánál) Szeder Fábiánnal végezné barátságos ebédjét az apát.¹ A fa-rakhely a kertnek udvarra szolgáló falához kapcsolva volt munkában. Az administrator tudván, hogy majd földöt, eczetes, tejes sat. kamaráknak új hajlékot kell még építeni, azt gondolá, hogy jobb volna mindezt a farakhely munkájával együtt végezni; azért is lassan haladott e munkával, hogy az apát megérkezéével új gondolatját közölje. Amaz új épületet csak jövő esztendőben és délnek a kis kert és mostani cselédház között kellett volna építeni. Mert a farakhelynek választott tér elég tágas, úgy hogy a többi is mind elférne azon, a javalatot elfogadta az apát annál örömebb, mert így már az idén is jóval kevesebb költséggel készülend el minden.

Junius 6-dikán tartott az apát tanácskozást a prior és administratorral, mellynek következtésében a kert és monostor között fog épülni a farakhely, két fejr- és két fércseléd szoba, tejes és eczetes kamara; a káposzta a jégverembe rendeltetett; a ferdő a kerti ház éjszak és keletre dülő szobá(já)ban fog készíteni.

Április végig fagyos, kevés esővel. Május végig hó, száraz és szeles. A tavaszi vetések rosszak; a rétek és legelők (kүн) asznak; de Bakonybélben eddig minden szép.

Juniusban történtek: megnéze az apát az új kertet, mellyben az erdőből átültetett fenyők közül csak kevés indult veszni; nagyobb részök új hajtásaiban búja; néhány sinlódik. A Zirczről hozottak, részint az erdőből átültetettek között, részint az ó kert éjszaki fala mellett szépen zöldellenek, ki egy sem veszett közülök. A konyha kert elég gazdag, bátor sok kárt tön benne a tavaszi dér. A borostyánhoz vezető allééből nem különben úgy a borostyán sziget mellékéről igen kevés veszett ki; több fölülről, néhány csak alulról hajtott. A szomorú fűz mind az ó kertben a kert és épület mellett, mind a borostyán sziget közepén ép; de a belső hid mellől mind a kettő kiveszett. — A gyümölcsös kertben alma sok, szilva kevés mutatkozik; az ültetett szőlők szépek a kerti ház és a kert külfala mellett. Egy kettőn fűrt is mutatkozott; prof. Fidel ezeket üvegekbe vevé, de ezeket hihetőleg részen tett ültetések elég szépek. A méhek vagy 8—10-et eresztettek. — A virágos kert jól föl-

¹ Guzmics a következő részt ismét a naplóból írja.

osztva: az apáté a bemenetelnél jobbra,¹ mellette délnek prof. Fidelisé, a többit clericusaink válalák el. Fidelisnek legtöbb, legszebb violáji vannak. — Bátor a nagy szárazság és hőség egész juniuson át tartott, mégis a kertek folyvásti öntözések által jó karban maradtak; a káposzta plántát még is a bolha és penyész megrongálá. A rétek jók; több széna jött be, mint tavai; de Kajáron és Árpáson a tavalinak alig fele. Bakonybélben a gabona, még a tavaszi is, szép; de Kajáron az őszi ugyan meglehető, a tavaszi silány. — Végre a télen tett rendelések elég sikereseknek találtattak, de éji őr még sincs. Jelenté ezt az administrator Késmárki főbirónak, de ő sem látszott vele sokat gondolni.

Juni 17-dikén tartott a fő director, Dresmitzer József győri kanonok és pápóczi prépost előtt a clericusok szoros megkísértésük az egész esztendei tanulmányokból, a diplomatikán kívül, mellyből az examen még csak július 17-dikén tartandó. A fő director maga határozá meg az examen napját, kiért Patonára, hol hált vala és 16-dikon ebédelt, küldé az apát saját alkalmatosságát és Sándor plebánost; estent pedig maga prof. Fidelissel ment elejbe Koppányig, hol a plebániában t. Zimányi Bernardnál osonnával fogadták és innen együtt jövének Bakonybélbe. Vele volt Kozics ur, az academia actuariususa. Megjelentek az examenen Villax zircei és Frank rátóti prépost s egy két szomszéd plebános. Töbnyire maga examinált a fő director, ki azzal dicséré meg a felelőket, hogy boldognak mondaná individuumaiban az apátot, ki már előbb elérzékenyülve hallgatá a szépen kidolgozott és jól eléadott gyönyörű tanulmányokat.² Az examen a kertben, az ebéd az ebédlöben tartott. Délután kertes köhez vitette vendégeit az apát. A fő director másnap még ott mulatott s magasztalá az apát előtt a szeretetet, mellyet a monostor lakosaiban egymás iránt tapasztalt. Harmadnap Zirczig kíséré őt az apát.

Jun. 23—25. Füredre ment az apát prof. Fidelissel meglátni ott a magát gyógyító Májer Józsefet, fejevári kanonokot s ez időben országgyűlési követet. Menet Veszprémben a prépostnál ebédölt, hol Russzek kanonokot is találá. Megnézte itt a püspöki templomot, melly igen hasonlít a sz. mártonihoz, de a templom kisebb, a sanctuarium nagyobb és a catacumba.³ A fő oltár képe sz. Mihál Angelótól, mellyen a lábbal alányomott ördög-fej legjobb munka. Vezetője a templomban Szabó László prof. volt. Meglátogató Lasskalner kanonokot is uj házában a püspöki lak és templom között. Csinos lak. Füreden semmi különös, mint hogy a Gr. Festeticstől ajándékozott hat oszlop a theatrum utca előtt már állott; ezek a még hozzájuk járuló ormozattal fogják talán födni az

¹ Ezeket az illetők magok művelték s versengve mulattak, ki tud szebb virágokat termelni.

² Ez a vizsgálat poesissel kezdődött, majd rhetorika, antiquitates, classici, paedagogia, aesthetika következtek. A sikerült vizsgálat az illetőt a grammatikális iskolákban való tanárságra képesítette.

³ A mai pannonhalmi templom persze nem mutat hasonlóságot; régebben azonban az oszlopai be voltak vakolva, fehérre meszelve s így formított a veszprémihez, a mely alapjában szintén átmeneti stílus templom, de elrontották s csak a szentély mutatja a régi formát, meg az attemplom.

épület szélessége és magassága közötti rútság idomtalanúságot, minthogy egészen az épület födélig fognak hatni. — Visszajövet betérec az apát a rátóti préposthoz, de nem őt, hanem csak öreg anyókját (egészen német) találá; megjárván azért szobáját, folytatá utját. Ez a prépost, ki maga jól beszél magyarul, magyar születés, de Ausztriában lett pappá és eddig ott szolgált. Angyali jószág tündöklik arczán.

Jun. 27. Voltak itt Győrből Bresztyienszki Adalbert, Vurda Károl prof. és Tarchai notarius. Már ezelőtt Reguli zirczi fiscalis egész családjával megjelent a zirczi apátság földmérője, hogy megtekintse a helyet, ha lehetne-e közelebbi forrásokból vizet a kertbe és konyhára kevés költéssel beereszteni. A földmérő a malomsor fölötti forrásokat javalta. Adalbert meglibellálta és úgy találá, hogy a virágos kertben $\frac{1}{2}$ ölnyire fog a viz ugrani. A földmérő a 200 néhány ölnyi vízeresztés költségét 250 forintra számolá. Adja Isten, kétennyinél többbe ne kerüljön!

Jul. 17. Fidelek examenje a diplomatikából. Jelesen ment több vendég jelenlétében. Különös hajlandóságot és ügyességet mutatott benne Florian (Romer Ferencz, ki már ezelőtt Bakonybélrt rajzoló.) Ezen szép szorgalmu műszü fiatal ember írta le a tihanyi 1530—2-diki kéziratot tökéletes facsimilében a Magy. Tud. Társaság kívánatára.¹ A professzoroknak az apáttól egy-egy ezüst pyxis jutalmul. Az ifjaknak számszerinti huszas.

17 (18). Szeder Fábíán Füredről érkezék meghozván magával Sándor plebánost, ki ott curán volt. Kell vala jönniök Döbrentei Gáborral, a Magy. Tud. Társaság eddigi titoknokával, ki elhatározá a bakonybéli látogatást ugyan Füredről; de hivatala, mint kir. tartományi biztost, hirtelen Budára kívánta föl. Szeder közli Fidéllal az apát jelenlétében kertészeti tudományát, hogy annál fogva a bakonybéli kertet intézhesse az aesthetikus tanító.

20. Az apát Posonba indula délután; előre elküldvén saját lovait és kocsiját Győrig. Vele Sándor Posonyig, Fidel Győrig.

21. Posonyba érkezés.²

22. Beszélgetés a főapáttal bakonybéli dolgok iránt.³ Nem egyezés.

23. Folytatása; félegyezés; bizonytalanság. — Bejelentés a personalisnál.

24. Tisztelkedés a főapáttal együtt: Kopácsinál, Cziráknál, Lunovicsnál.

25. A főapát haza utazott. Én kerületi ülésben.

26. Kopácsinál ebéden. Vitatkozás ott Dankovszkyval a hellen és szláv nyelvről.

27. A püspök is elegyedett. Palat. titoknoka.

¹ Az u. n. Pisky-codex vagy Tihanyi Regestumot is Rómer közölte később is a Történelmi Tárbán; úgy látszik az 1531-ki codexszel egy időben volt kezében.

² A naplóhoz mellékelt »Posonyi Jegyzetek 1834«.

³ A gyapju fejében akart 700 forintot kapni s Tényéről 50—60 akó bort. Az első kívánsága nem, ez utóbbi teljesült.

28. Levél Beimelhoz a Tár kiadási jogról. Farkas Jósihoz; a personalis dolgában Chrisologhoz.¹

29. Dupin Angliában az alsóház biztosságában mondá: »A törvények csak jók volnának, de a sajtó undok«.

30. Váratott vissza Bécsből a nádor, ki már egész hete, hogy el van és ma sem jött.

31. Ifju Géczy beszélé a kerületi ülésben, hogy a fr. országi Jankovics, ki Franciaországba Bercsényivel szakadt, gyermek nélkül levén igen szép javait magyarországi Jankovics Vincze fijának kívánja hagyni örökül . . . . .

Aug. 2. A nagy hőség után csendes, kevés eső.

3. A gymnasium Te Deuma. Desseóffynek, a temesi követnek két fija, Béla és Lajos, az a rhetorkában, ez a principiában első. Béla mondá a magyar gyönyörű beszédet, igen szépen; a boldog atya alig tudá örömkönyűit titkolni. Én mondtam neki: Szép örömfeket adott Isten neki gyermekében! Ő érzékenyen köszöné. — Estent elborult.

4. Reggent szép eső. Délest 5 órakor megérkeznek: a bakonybéli prior, Fidél és Florián.

6. Ebéd Pribila posonyi kanonok és plébanosnál a kertben. A kert ritkaságai a különös nagyságu sárga dinnyék. A bakonybéli apát pro-directorral és directorral (Anzelm,² Aloysz), két kanonok (Döme és Hollósy), több pap és városi urak voltak a vendégek. Az ebéd gazdag étkekből és borokból 1¹/₂-től 5¹/₂ tartott s nem kinosan, mert a kedv és beszéd élénk volt. Egy szegény száraz prókator, kit, mint mondják, ollykor felesége huz ki borázottan az árokból, sárból stb. jól mulata bennünk a különczöknek majmoltatásukkal.

7-dikén a város tömlöczéből több fogoly kiszabadult és megszökött.

10. Virradóra lassu vékony eső. Az ujságok most tömve Don Carlos spanyol volt infansnak Angliából Parison át szökve Spanyolországba tett utazásával; meg Grey minister kiléptével. La Mennais lázító könyvét a pápa megátkozta; a szerzöt megtérésre és visszahuzásra intette, a püspököknek imádságukba ajánlotta.³

19. Kezdődtek a kerületi gyűlések az egyházi tizedről. Kölsejette az indítványt eltörlésükre; ellenük harcoltak jelesebben még: Marzi-bányi (Trencsén), Palóczy (Borsód), Bezerédy (Tolna) s ezekkel mintegy tizen. Mellettük: Andrassy (Esztergom), Fahnensmidt (szepesi). kiket többen követtek, de közülök mások föntartani egészen, mások megváltatni kívánták.

20. Vendégebéd a residentiában. Délután látogatásomra jött Fogarasy, a bécsi presbyteriumban studiorum director. Köpczös, derék fejű,

¹ Körmeny Krizolog ezidett házfőnök és gymn. igazgató Komáromban.

² Engelhardt Anzelm, bölcselet doktora, arany érdemkeresztes.

³ De la Mennais abbé — vagy mint a royalistákkal való szakítása után nevezte magát Lamennais — Paroles d'un Croyant cz. művével vonta magára az említett büntetést, melyben a népfőlség elveit hirdetve a demokracia apostolává lett. XVI. Gergely 1834. jun. 25-én adta ki ellene Singulari nos kezdetű bulláját. A büntetés azonban nem változtatta meg fölfogását.

jó vonatú férfiú; születésre erdélyi székely; szeret magyar könyveket olvasni; jelesen az Egyházi Tárt a theologiai műszavakért; örömet írna is hozzá, ha ideje engedné; *mü, tü* erdélyi ejtése, de inkább barátja a *mi, ti* magyar ejtésnek; de a *tül, rül*-nak ellensége. A presbyteriumban eddig csak 4 magyar volt, jövő esztendőn 7 lesz, két benedictinus és egy fejevári. Vele levelezést kell kezdeni s először is megkérni, hogy a presbyterium állapotját írja le a Tár számára.

21—24. A kerületi ülésben elhatározott, hogy a papi tizedek az egész országban váltassanak meg és schol terményben ne vetessenek. 23(-i)ban a bakonybéli apát indítványt tőn, hogy ott, hol a 9-ed mint a benedictinus rend minden birtokaiban már úgy is csak csekély pénzzel váltatik meg, a tizedek terményekben adassanak, különben a szoros arányu jövedelem és költségű rend terhét viselni nem leszen képes. A somogyi és tolnai követek¹ a pótlást a litteratiai tárgy alkalmára halaszták; a többi nem szólott a dolghoz. 23-dikán délután megérkezett Regináld adminisztrátor az apát alkalmatosságán, kivel az apát néhány napra hazamenendő.

Aug. 27. Győrvarm. viceispány Bezerédy Ignác úr felesége s uj házas leánya férjével Ányos Móriczcai, összesen tizedmagával látogatá Bakonybél, hol ez napon tartatott a kerti ház északnyugati termében ebéd. — Ez alkalommal csekély négy napot mulatott honn az apát és ismét fölment Posonba.²

Szeptemb. 17. Döbrentei látogatá Posonban az apátot; kinek ez átadá a tihanyi kézirat másolatát.

18. Az apát Bakonybélbe visszatért.

22. Pesti ut. Pesten Beimellel az Egyh. Tár iránt uj szerződés, mellynél fogva fizet Beimel a szerkesztésért az apátnak egy-egy füzetől 120 pengő forintot. Meglátogatá az apát Fidell professzorral, ennek testvérével és Beimellel Beimel alkalmatosságán a Kelenföld hegyén épült csillagvizsgáló tornyot, mellynek jelesb műszerei közt találkozik egy nagy cső, millyen csak öt van eddig egész Európában s ez a budai az öt kisebbjeinek egyikök; van egy még nagyobb cső (csillagvadásznak mondják), mellynek kerekded üvege maga ezer pengő forint. Akaránk csillagot is (Venust) látni, de az egymást kergető felhők nem engedék. Megjegyzésre méltó, hogy a segédvizsgáló ur (Titel halála után csak ő maga vagyon) tyroli fi, tiz esztendeig szolgál már itt s igen jól beszél magyarul; miként maga mondja, még jobban ír. A neve Albert Ferencz. — Ez alkalommal vette az apát nagy ametiszt, opálokkal környékezett gyűrűjét 85 pengő forinton az Egyházi Tár jövedelméből.

Az 1834/5-diki uj rendelkezés. Megmaradván helyben s hivatalban: Willebáld, Regináld, Sándor, Fidelis és Vilhelm, a Komáromba exhortátornak rendelt Zorád helyett jött Venantius,³ mint konyhamester.

Az 1834/5-diki tanuló szerzetes ifjuság Bakonybélben: Tiringer

¹ Somssich, illetve Csapó Dániel.

² Ezt az apát már a naplóba írta s az utóbb Pozsonyban töltött időről nem is hagyott jegyzéseket. Nincsenek meg s nem is írja, hogy jegyezgetett.

³ Csontos Venánt, volt esztergomi tanár.

Jusztinián, Job Tobiás, Jahn Mainrád, Matuskovic Polykarp, Loitzinger Hyacint, Kováts Beda.

Okt. 6-dikán tartott ülés: a főapáti körlevél fölolvastatott; ezt követték a káptalani szabályok. Az apát, tudván milly hasznos, szívélekederítő léssen tanuló embernek olykor a vidám természetközeli foglalatosság; azt is, hogy egyes ember mindenben nem is jártas, nem is kedvelő, s így a különféle tárgyaknak egyre halmozásuk csak káros lehetne; miután az administrator maga kívánt a belső gondoktól fölmentetni, a következő fölosztást tevő: Regináld administrator egyedül a külgazdaságra ügyelend; a belsőt Venánt konyhamester vezetendi; a konyhakert nem különben gondjai közé tartozik; de a mulató kert Fidélf professornak, mint aesthetikusnak bizatik gondja alá, miután ehez különös hajlandóságát jelenté; a Borostyánhoz vezető fasor, ugy maga a Borostyán Sándor fölvygázása alatt álland; a méhészség, mint eddig, Vilhelmmé. — Sándor indítványt maga és Regináld nevében, arról tön, hogy, miután a terheket kiki egyenlön viseli, egyenlön osztassanak föl a jövedelmek is¹ . . . . .

Irt az apát Gf. Eszterházy Károlynak, mint a pápai uradalom ideigleni birtokosának a gerenczei ut miatt. Ezt az utat a bakonybélieknek kell föntartaniok, de vagy három négy helyen annyira szűk és veszedelmes, hogy csak nagy munka által lehet rajta javítani. Kérte tehát a grófot, hogy szomszéd helységeit, mellyek folyvást járják ezt az utat, szólítaná föl annak szükséges tágitására. Mivel pedig a köves alu Gerenczén át annyiszor kell menni s különösen ez nehezíti az utat, melly, ha folyvást és akadály nélkül járható volna, fánk s egyéb hasznaink sokkal jobb áruak lennének: fölshólítá a nagy lelkü grófot kőhidak csináltatására, mellyek, midőn nevét örökítenék, egyszersmind tetemes hasznokat is árasztanának a pápai uraságra, valamint a bakonybélire is. Szép választ adott a gróf s hogy a dolgot megvizsgáltatandja s a mi tőle lehetséges megteendí, igéré.

Elkészültek a kettős szobák: prior előbbi lakását, a déli két elsőt, mert a nyári meleg alkalmatlan vala neki, keleti szobával cserélt, mellyhez rendeli az apát inasa szobáját ajtót vágatva a falon. — Fidélf, mint a patikának és a most kezdett érc és ásványgyűjteménynek gondviselője nyerte a mellék szobát, mellyből Vilhelm a nyugati részre a második szobába költözött át. Végre az administrator alatt nyerte a mellékszobát, hogy gazdasági holmijeit könnyebben elrendelhesse. Minden annak következésében történt, hogy elkészülvén a cselédház, most már minden cseléd abba takarodott az egy házinast, ki egyszersmind portás és az apaturi inast véve ki. Most már alatt három, fön egy vendég szoba vagyon, mellyeket a konyhamester már meglehetősen butorozott.

Novemb. Megkérve a főbíró és esküdt. (Kopácsi és Balogh), hogy a zavaros helységgyűlés megzabolázására novemb. 1-sőjére jelennének meg; eljött novemb, 2-dikán az esküdt, kinek jelenlétében tartatott a

¹ Egy teljesen csak az apátsági lakókra vonatkozó kis részt elhagytam, mint néhány kis mondatot már föntebb is.

biró stb. választás; meghatározatott, hogy az eddig mindenkinek nyílt gyűlésben egyedül a bírák és hűtös emberek jelenjenek meg; kizárva főleg azok, kik eddig zenebonáskodtak.

A Magy. Tud. Társaság ez idén is, miként tavál, törvényellenleg tartá nagygyűlését nov. 3-dikától kezdve, melyre az apát több okok miatt, de leginkább pénzfogyatkozásból meg nem jelent. Az elmaradhatásra engedelmet kérő levelében kéré egyszersemind az előlülőt, méltóztatnék őt, tekintve az országgyűlése által nehezített állapotát, a társaság rendes munkálatai alól fölmenteni, mi ha a sokmunkálatu philológiai osztálynak sérelmére lenne, helyette vagy melléje, miként a rendszabályok engedik, mást választani a nélkül, hogy a társaságból kitörültessek. Az új tagválasztás esetében ajánlja Czuczor Gerét, most Komáromban a poézis tanítóját. — Ezen egész dologból semmi sem lett, mert az elnök, Teleky József, levelemet csupán az elmaradás mentségeit vélvén magában foglalni, meg sem olvasta. Hibáját későbbben vevén észre, a titoknak által megvallani kívánta.

Az idei borjövedelem:

Kajari uradalmi termés	210 akó
Kajari tized	1260 »
Tinyei $\frac{1}{4}$ tized	280 »
Vörös	20 »
	<hr/>
	1770 akó.

Deczemberben megvágatott az egerfa a gerencséri erdőben a forrás bevezetéséhez szükséges csőeknek; haza hozatva folyvást furatik. — Kutaink az egész helységben annyira kiapadtak, hogy a forrásokból kénytelenítünk hordatni vizünket. Különben karácsony előtt jókora hó esett nálunk, de kün kevesebb.

Deczemb. 26-dikán az apát tartotta az egyházi beszédet népéhez. Tüstént Pápára ment Fidél professzorral, ki szívdobogásban szenvedvén, hamar orvoslást kívánt. Pápán a plebános, Koroncz és volt viceispány Rába kir. tanácsnok különös barátságot mutattak iránta. A musikai kar pedig kedvéért deczember 28-dikán, mely vasárnapra esett, misét adott, mely Moszertól van; az offertorium pedig Diabellitól. A templom ropantsága jóval erősebb kart kíván. Azon este Fidél nénje, Österreicherné özvegy asszony nál Teindl musikus, Schleifer uradalmi kasznár és maga a ház asszonya concertet csináltak; a vége vacsora volt. Másnap az apát Szanyba kocsizott visszalátogatni az ottani plebánost Szerdahelyit; oda gyültek: Silberknoll, Csizmazia és még egy plebános. Az apát utitársa Felix, pápai director volt. Deczemb. 30-dikán az apát Egyed professzorral haza utazott,¹ Fideit gyógyítás alatt hagyván.

1835. Január. Az 1834-ben készült 20 öl hosszúságu cselédház, került mindent fölszámítva 2254 f. 48 krban váltóban.

Belektunk a vizcsatornába, mely a malom fölötti derék forrásból huzatik a pajtaréten, Gerencsén, kerten át a konyha előtti folyosóig.

¹ Jankó Felix, illetve Vaszary Egyed.

Dolgozik rajta a zirczi földmérő Müller János. A bevezetett viznek, azon kívül, hogy a mulatságos kertet szökő kuttal diszesíti, a következő hasznai vannak: 1. Kertöntözés, mely eddig fölötte sok napszámot nyelt el. 2. Ferdő, mellynek szükében nem kis idő és pénzvesztéssel Ugodra kelle kocszni. 3. Víz a házi szükségletre, mely, kivált e száraz esztendőben, messziről hordatott, kifogyván majd mindenütt a kutak. 4. Árnyékszéli tisztaság. 5. Itató. — Ezen kuthoz a csők gerencséri egerfából készültek; furása egy öltől 25 váltó garas (10 garas ezüst). A vaspuskák Pestről hozattak, egy-egy 36 krajczár váltóban.

Febr. elején látogatók: szanyi, marcztalói, keszei és gyarmati plebánosok, mindegyik külön vármegyéből s még is szomszédok.

Febr. 25-dikén tartatott boldogult Horvát János fejérvári püspök halotti ünnepe, ki januar 16-dikán halt meg Posonban. Ez időben a fejérvári megye egymás után veszte három jeles férfit: Majer kanonokot deczemb. 13-dikán 1834-ben; majd a püspököt; febr. 21-dikén pedig Simonyi vicariust. A püspököt és vicariust Russzek veszprémi kanonok temette. A püspök halottí ünnepére elment az apát is Fidel professzorral. A halotti misét tartá Juranics Antal győri püspök; magyar beszédet monda Szalay Imre veszprémi kanonok, a dicsóító misét Sztankovics János tanácsnok és czimzetes püspök. Jelen voltak Szmodics és Russzek veszprémi kanonokok és apátok; Dreszmicser és Hohenegger győri, Cseh és Bartfay váczai kanonokok, Frankl rátóti prépost, kik mindnyájan tettek szolgálatot. Az apát az absolutionariusok közt volt. Horvát kövér, nagy testü, rövid nyaku; színre barátságos, szájra lármás, tudományra kérkedő, vallási és magyar litteraturai tekintetben különcz, makacs, intolerans; nagy hazafinak szeretett látszani; de a divatozó gondolkozásnak folyvást elieneszegült, gyűlölt mindent, mit Ő nem gondolt. A Magy. Tud. Társaságnak, mellynek jó későn lón tiszteleti tagja, esküdtt ellensége, gunyolója minden újításnak. Májer hazafi saját értelmében; barátságban szives; önmagában szép ész, tüzes beszédes, könnyen rágalmazó, hirtadász, irigy, hőrcsökös, ellenmondást nem tűró, tanítani szerető.

2-diknak éjfélutáni 1 óraker mult ki. I. Ferencz apost. jó királyunk ez árnyékvilágból. Kevéssel előbb oszlatá el a semmit nem tevő erdélyi országgyűlést. A legjobb fejedelem! ¹

6. Az apát hivatva a főapáttól Pannonhalomra utazott, némi utasításokat veendő az országgyűlési tárgyak iránt. Ezuttal magával hozá a bakonybéli és sz. gáli uradalom közötti peres actákat, mellyeket administratorának ada átvizsgálás végett. — Készületek a pozsonyi utra.

(Pozsonyba) érkezés marczius 14-dikén.² Megrendelve a billiárd golyóbisok 78 forinton váltóban, a régi kisebbek bevétettek 25 forinttal. Küldve 6 üveg pozsonyi pezsgő.

16. A personalist hasztalan vártam.

¹ Guzmics, ki imént mutatta meg, mily alapos mester a rövid jellemzésekben, I. Ferencz iránt érthető és menthető okból elfogult. Az 1835 jan. 29-én kelt rendelet azért oszlatta föl az erdélyi »conventus«-t, mert az ellenzék a kormánynyal szemben nagyon is a seb gyökerére tette a kését.

² Pozsonyi Jegyzékek 1835.

17. A personalisnál. Országgyűlés. A palatinusnak gratulacio különös küldöttség által; a szóló, mint mindig, Németh praelatus. Ezután a megholt király halálán kiöntött fájdalom, az új iránt hódolás küldetett át a főrendekhez. Szóló Guzmics.

18. Országos ülés. A personalis és censorok közti vita. Az utolsók vesztek. Ebéd Villaxnál. Ebéd után gratulacio Almássinál, Vurum, Kopácsi püspököknél; egy sem volt otthon; billetek hagyottak vagy aláírások.

19. Szabó Béla és Török József az apátnál. Ebéd a győri püspöknél. Ezután látogatás a zirczi apátnál, ki torok fájásban szenvedett. (Horvát püsp. 110 ezer adósságot hagyott, mellynek csak felét üti föl hagyott holmije!)

20. A nagy küldöttség Bécsbe kineveztetett.

22. Szepessynél látogatás. Beszéd az asztali és egyéb nemű fényűzés hiúsága s ártalmái; püspöki taxák és adósságok. Sz. irás fordítása, mellynek megbirálására fölkerlte a püspök az apátot.

April 5. Nagy ebéd az apát nevenapján. Vendégei Villax, Nehiba,¹ Karner és Karamusza (zágrábi kanonok).

11. Elegyes ülésben fölolvastatt a kir. resolutio az urbéri ügyben.

Kerületi ülésben különféle indítványok. A többi között Bóti, bihari követ: hogy az új király mondjon le a császári czimzetről; vagy, ha meg akarja azt tartani, előbb irassék magy. királynak.

13. Az apát Nehiba kanonokkal Bakonybélbe utazott a husvéti ünnepekre. Ott a forrásvizet az udvarig vezetve találta.

21. Az apát és Nehiba Pannonhalmon. Itt lelék Fejér prépostot.

22. Posonyba visszautazott irgalmatlan szélben és porban.

23. Egész nap eső. — A KK és RR. folyvást a resolutioban munkálkodnak testületileg; legtöbb bajt szerez nekik a legelő.

28. Az apát Nehibával Sz. Györgyöt és Bazint járta meg. Kellemetes nap, első szép napja a nyiladozó tavasznak; a régen ohajtott esőkre buza növése mindennek deríté föl a lelkét s emelé a jó Teremtőhez. — Reggeli 9 órakor érénk Sz. Györgyre s egyenest a kegyes iskolai papoknál szállánk ki. A szép reg mindenkit szabadba csalt. Épen az utolsó volt indulatban a hegyeknek t. Kertész ur, a moralis, pastoralis és paedagogica tanítója. Mivelt szívü lelkü férfiú, mintegy 40 esztendő, szőke piros, közép magasságu s vastagságu, magyar, francia, német nyelvü. Társalkodása vidám, kellemes; beszéde szép tanultságot nyitogat. Ez örömmel ajánlá magát vezérül . . . . Utunkban megtekinténk a plebánia templomot, mellyet a tizenhatodik században lutheristák ragadtak ki a kevés számra olvadt katolikusoktól. A templom közép nagyságu, magas födelü inkább mint falu (igy vannak erre a templomok építve), belől két fekvő emlékkő márványból, fölirással, sz. györgyi gróftól. Látszik, miképen közfállal választott el a nagy résztől egy kisebb kápolna formán hajlék a visszaszorított katolikusok számára. Most az egész templom ismét a katolikusoké. Egyéb jelesség a templomban

¹ Kalocsai kanonok volt.

nincsen, minthogy a nagy oltár gipszfejerü kövekből, kőalakokból áll. Az építvény régi. — Innen fölemelkedik a vár felé. Gyönyörű völgyek lejtnek a hegyek között s szőlők terülnek el a hegy oldalain; gyümölcsös lábainál. Itt először hallám az idén a fülemilét. A vár maga semmit sem mond. — Visszatérvén a piaristákhoz, már mind otthon valának. Először a rektorhoz menénk; somogyi fi, mintegy 55 esztendő, jólelkü, egyszer(ü) beszédü, de beszédes, anecdotázni szerető. A többi közt ezt is beszéli: Veszprémben iskolát látogata Novák Chrisostom,¹ egy tót gyereket a magyarországi földabrosz mellett kérdé, elmondva Pécsről merre vevé utját Veszprém felé, ha valljon jól tev-e utját? A gyermek: »Áj, ubi vagatur Vestra Dominatio?« »Qua ergo debuisssem venire?« »Nus! hac et hac debuisset ire« s helyesen elmutogató az abroszon az egyenesb utat. — Majd a dogmaticae professzorhoz menénk, kit társam előbb ismer vala. Egy komoly, de nem komor, mintegy 45—8 esztendő férfiú. Nála a collegiumtól néhány jó dogmatikus könyv, saját könyvtárában a kötés tán többet ér mint magok a könyvek. Vegscheidert jól belülről voná ki, mint tiltott könyvet. Itt a két professzorral nem unatkozva tölténk el az ebédelőtti időt. Már előbb kíváná tőlünk tudni a rector, ha ebéden megmaradnánk-e nálók. Ez vala szándékunk. Rövid, de jó ízű ebédjeket igen jó sz. györgyi bor fűszerezte. Cávét a fölkelés után adának, mellyből mi vendégek nem ivánk, mert nem szoktuk. Az egész család egy asztalnál: rector, spiritualis, két theologiae és négy grammaticae prof., kik közül kettő concionator is (német és tót, mert a lakosok ilyenek, többnyire a tótok katolikusok, a németek lutheristák) duplici honore digni; tíz fölöttözött theologiai hallgató, három convictor. Az asztali beszéd magyar, közbe diák, soha nem tót vagy német.² Épületesen vevém észre, miként a piarista fiatal theologusok nem a piarista Alber imádóji, sőt elég világos főt árulnak el hódolni a jobb theologiai elveknek és rendszernek s bátor a dogmatikus saját könyvtára tömve Alber könyveivel, úgy látszik még is, nyugszanak azok inkább diszes kötvényekben, semmint használatnak. Ellenben Dobmayer, Guzmics az író asztalon eléggé koptattaknak látszanak. Szólánk a racionalizmusról s a tanító helyes észrevételeket tön. A szeretetre igen ajánlkózó Kertész szünnapokban hosszas utazásokat szokott tenni és pedig gyalogolva. — Sz. György szegény kir. város; benne a mindennapi szükséges holmikat sem találni föl s mindenért Posenba kell futkosni, mondá a rector. — A theologia eddig e tudós rendben csak két esztendei folyam volt; jövő iskolai esztendőben kezdődik itt is a rendszeres négy esztendei folyam; Gyöngyösön csak fele adatik a theológiának, másik fele Nagy-Szombatban. — Ebéd s kölcsönös búcsúvétel után fölülénk bérkocsinkra és a szomszéd Baszinba rándulánk, mely Sz. Györgytől csak félórányi járat. Erről mondák sz. györgyi vendéglőink, hogy csinosb is, gazdagabb is

¹ Bakonybéli apát volt, majd a Sz. Benedek-r. eltörlése után pécsi főigazgató, a rendnek 1802-ben történt visszaállítása után pannonhalmi főapát. Mint természetes észjárásu magyar embert mutatja be Vas Gereben.

² Érdekes jelenség, mennyire kidomborítja Guzmics minden lehető esetben a magyarság iránt való érdeklődését.

amannál, s benne a kereskedés dívik, összeköttetésben állván a gazdag piaczu Nagy-Szombattal és Posonnal. Úgy találánk; de mielőtt a városba érünk, eltört kerékszegünk s kerékünk kidült; mit sem a sebes hajtásnak, sem az ut rosszaságának nem tulajdoníthatni, egyedül a rossz szerszámnak és gondatlanságnak. Szerencsénkre jót épen az uradalmi hajdu, kít a bérkocsis tótul kéré föl segédül. Elég jó szívü volt a hajdu ezt tenni s én őt néhány garassal jutalmazni. Baszinban csinos épületekre akadánk, egészen más alakukra, mint az idomtalan Sz. Györgyben. Mert társamnak a capucinusok között volt ismerőse, ide is bemenék, de sem őt, sem pátert nem lelünk, kik Bécsben, Posonban voltak el De pótlák helyöket az ujonczok, hárman. Szinte mind a három tót legény, de ketteje meglehetősen beszélé a magyart, egy vágújhelyi szülött még nem mere nyelvünkön hibázni. — A mindenütt, törvényük szerint, szük és szegény lakúak között még is minden ujoncznak külön szobácskája vagyon; egyikét, a beszédesebbikét megtekintém; egy ágy, egy szük íróasztalu almárium s egy szék volt minden bútora, s ez elég a világtól elvált nevendéknek. Egy félvnyí irás feküdt asztalán s nem kérdezve mi volna az, önként mondá, hogy uj provinciaálisuknak készít hódoló beszédet. Jó ösztön. — Megjáránk a kis várost, mig kocsisunk szept csináltata tengelyébe s vissza indulánk Sz. Györgyön át Posonyba.

A sz. györgyiek nem különben mint sok más szőlős gazdák megvesztegetik különben híres nevü boraikat; ezzel azt nyerik, hogy vevőik csak akkor találkoznak, mikor a szomszéd hegyekről már elhordatott a bor; ekkor is 3—4 forinttal olcsóbban kél az övék mint a szomszéd récseieké. Ez gyümölcsöze minden mocskos nyerekedésnek és legyen. A piaristák is bírnak ott 4 szőlőt, két kertet, egy pár hód szántó földet, mellyből a költségnek fele kikerül.

Május 13. Estéli 5¹/₂ óraker kezdődött az eső s tartott egész éjen át más nap estéli 6 óráig. Éjent tiszta. Reggenti 7 óraker ismét esni kezdé s hatalmasan esett délig. Az esőzés, közben közben szünve is, tartott 18-dikáig. S így végre átázott az 1834-diki februáriustól 1835 májusig szomjuhozott föld. Minden gyönyörü a mezőségen. A gabonakereskedők, kik eddig fukarkodának gabonájokkal, a kétségbeesésig boszszankodnak, a gonoszok!

22. Kerületi ülésben a somogyi tizedben a vármegye által földott sérelem iránt mellette a somogyi követ, Somssich, ellene az apát szólván, az a sérelemek közül kihuzatva maradt.

28. Döménél és a seminariumban látogatás. A seminarium tiszta. Döme megmutogató házi kertjét, mellyben különféle virágok, többi között nooa, 2 pengő forinton vétetett, mellyből a nádor nyert egyet ajándékul, virága tányérbél virág terjedelmü. A hernyók ellen szappanviz fecskendezés. Rózsadomb; a baraczkfák a faltól elmozdítva folyosói föstött karzat mellett. A hortenszia télen át is dupla karika között földve. — Képeit megmutogató. Egy Madonna Jézussal, copiólt 200 pengő forint. Ennek kicsi mássa Schmidttól, posonyi művésztől, ki ezidén s e hónapban halt meg. Egy képgyűjtemény bécsi közönséges jelenetekből. Igen természetes rajzok.

Junius elején érkezett haza az apát. Még is készületlenül találá a kutat. Az elkésés oka a réz és ólomcsók valának, melyeket maga Müller akara helyben önteni, de többizbeli megkisértése sükertelen maradt. Tanuld meg: mindent a maga mesterével csináltatni! Csakugyan elkészült az egész jun. 27-dikén, melly napon ismét megjelentek; Breszcsenszky Adalbert, ki az első libellatiót tevő, tavál épen ezen a napon és Wurda Károly Gyórból; Szeder Fábíán Pannonhalmáról. Minden haszonvétellel az egy itatót kivéve, melly iránt az administrator nem tudá megegyezni a néppel.

Julius. E hónapban tartattak az examenek. A tanítói hivatalra megkivántató előkészületi examenek ugyan már junius elején tartattak, nem a fő-director előtt, ki véletlenül lebetegedett, hanem győri akademia pro-directora, Kutsera Marian előtt. Most pedig examenek tartattak a diplomatikából és a klassikai litterátúrából. Ezeket megelőzve az apát Fidel professzorral meglátogató a dömölki apátot, ki a tél elején Posonyban nehéz betegséget kapott, tavaszra haza menvén lassadan gyógyult; most már egészen visszanyeré egészségét. Innen Szala vármegyén át Tihanya és Füredre utazott az apát. Ez utjában Pápáról kirándult Gannára; megnéze a mausoleumot;¹ vissza utját a Tapolca forrásainak vevé és a papiros malomban vala.

Miként gyarapult, szépült ez esztendőben a kert a szépizletű, örömmel íradozó Fidel professor fölügyelése és egy értelmes, munkás kertész keze alatt. 1. Fidél professor leírásában.² Milly szép örömek ezek nekem! Vedd Isten érettük hálámat s áldd meg a kedvemért illy szivesen munkálokot erővel, egészséggel! Tarts meg őket egymás iránt szeretetben, egyeségben, mellyet az irigy, hazug fondorkodás soha többé meg ne zavarjon.

Julius végével a főapát haza rándulván, magához kívánta prof. Fidellel az apátot. Kiadá a tanítóknak tiszteleti díjukat 20 és 20 pforintokban. Egyszersmind az apát kívánatára bakonybéli lelkésznek Polák Sándor helyett . . . Vaszari Egyedet, most pápai professort ígéré. Csak hamar ezután megérkezett az új rendelkezés, egyedül Bakonybéiben s e miatt Pápán törtévnén változás. E szerint a bakonybéli háznak lakóji levének jövöre: n. t. Kováts Willebáld prior és prof., t. Spirák Regináld administrator, Csontos Venánt konyhamester, Vaszari Egyed plébános, Nyuli Vilhelm segédlelkész. Tanulók: Strommer Gál, Kopeczky Hilár, Holler Engelbert, Simonics Gábor, Horváth Lambert, Ráth Pál.

Ezeket fogadván aug. 29-dikén megindult az apát Fidel professzorral a Magy. Tud. Társaság nagy gyűlésére. Vette pedig utját Pécsnek, hogy e megyében létező hajdan pesti iskola társát, Farkas Józsefet, ki most kanonoknak vala mint szási plébános följajánlva, meglássa. Utjában megszálla Mező-Komáromban t. Hegedüs plébános urnál; ez által Regélyre kalauzoltatott testvérjéhez, az ottani plébánoshoz. Regély hajdan erősség,

¹ Az Eszterházy grófok családi sírboltja, fölötte kupolás templommal Nagy-Gannán. (Veszprém m.)

² Beélynek leírása megvan Guzmics kéziratái közt a pannonhalmi könyvtárban.

mellynek nyomai látszanak. Innen Závodra Hermann plebánoshoz, ki őt maga kalauzolta Szászra. Ez a regényes és népes helység a Mecsek alatt fekszik éjszakra; püspöki birtok derék plebánia-házzal. A derék társ, szíves barát baráti karokkal fogadá hajdan társát s folyvást barátját. Fidelnek különösen tetszett ez a természetes, egyszerű, nyájas, vidám kedvű férfiú, valamint átalán Tolna és Baranya minden papjai, kikkel összejövénk.¹ Itt tudánk meg, hogy a nagy lelkű püspök, B. Szepessy Ignác, ki csak most kezdde lábadozni sulyos nyavalyájából, mellyet rendkívüli buzgalma, alig pihenő, fáradhatatlan munkássága vonzott rá — megtudván előre Pécsre szándékamat, melly a nagy gyűlés későbbre halasztása miatt nem különben halasztva volt, egy ideig otthonn várt, majd Nádasdon, végre megtévén rendeléseit elfogadásomra, Mohácsra utazott. De én Farkas barátom kalauzsága után a bakonyihoz igen hasonló mecseki rengetegen át utazván Pécsre, nem a püspökhöz, hanem Juranics László kanonokhoz szállottam s ide szállandó, ha a püspök otthonn lett volna is, eleve tett ígéretem szerint. Itt megnézegeténk mindent; az új iskolai intézetet, a két könyvtárt, mellynek egyike egészen Szepessy könyveiből áll. Itt minden nemes izléssel készült, tágas és tiszta. Megnézénk a roppant templomot, mellynek külje egyetlen, belje tiszteletre gerjesztő. Fölmenénk a négy toronynak egyikébe. Látni az előttünk elterült gyönyörű vidéket. A nem püspöknek, hanem inkább sz. Ferencz fíjainak készült püspöki lakban épen a levéltár volt munkába, mellyben minden átvizsgálva, följegyezve, külön osztályozva. Egy billiárd is ötlík szemembe; de a püspök nem billiárdoz, pedig ez volna neki hasznos multság, de sakkoz s ez nem neki való. Másnapon Juranics lovain és Juranicscsal elrándulánk Szigetvárra. Sok maradványa van itt még a hajdan hőskornak, s a templom azon dicső, bár szerencsétlen történetnek emlékét egyes festésekben mutatja. Egész utunkban a legcsinosb plebánia házakat találtuk, itt a legrozzantabbat, melly minden pillanatban lero-gyással fenyegeti lakóját. A mezőváros elég diszes. — Pécsről Mohácsnak vevénk utunkat s ott egyenest a püspökhöz szállánk, kit egy nem különben betegeskedő fiatal professor társaságában találánk. Igen szívesen fogadtatánk; a püspök humanitása módnélküli. Lejött velünk a kertbe; fő gondja, hogy mindig jobbot engedni, nem kevés bajába került velem, ki hol ide ugrottam, hol oda, megnézni ezt és azt, nem vigyázva arra, mire ő oily gondosan ügyelt s így nem egyszer ütközénk egymásba. Már a kertben kért az igen lélekismeretes főpap, hogy — pénteki nap volt — meg ne botránkozzunk benne, ha majd őt hust enni látandjuk az ebédnél. Mondván, hogy tekintve gyengélkedő állapotát, épen az ellenkezésön fognánk megütközni, miután maga az anyaszentegyház főmenti az illyeseket. Életében, mond, soha bőjtí napon hust nem kóstolt. Baját maga is megerőltetésnek tulajdonítá, mellyel szünet nélkül dolgozott. Mondám (mert tudtam, hogy embereinek sem szokott pihenést engedni), hogy, a ki mérsékletesen dolgozik, többet, mert tovább dolgozik. Ő azt

¹ Az első hely ez, a hol Guzmics a naplóban elszólja magát s nem per »az apát« beszél magáról, mintha más vezetné a naplót.

hitte, hogy eleget pihenhetünk a más világon.¹ Én pedig, hogy majd ott fogunk még szünetlenül munkálkodni, itt a test többszöri pihenést kíván. Elhallgatott. Csudálom ritka nagyságu narancsait és citromait. Nádasdon, mond, több is van és nagyobbak. Helyesen tevő, hogy lakának előrészt egészen beárnyalló állóját kivágotá. Egyik szobában festve van a mohácsi veszedelem; különben az épület középszerű, arány nélküli és üres. Főlmenvén szobájába, ebédig itt csak magam valék vele. Beszélgeténk az országgyűlési dolgokról. Kitetszik, hogy ő nagy és makacs aristokrata, szorosán ragaszkodik a régi constitutióhoz és szabadalmakhoz, semmi reformot nem akar, igen alkalmazást, a hol szükséges. — Ebédhez ülven Fidélt professortól, ki neki ellenében ült, nem különben engedelmet kért a hus ét miatt. Én mondám: Laxusabb, semhogy megütkeznék benne; Fidélt érzé, hogy e mondásom a püspök előtt gyanussá teheti orthodoxiáját, tagadá, hogy ő laxus; a püspök pedig megjegyzé, hogy ő miatta laxus ne legyen. Rövid s hamar ebéd. Ez után a sz. Ferencz fiait látogatánk meg én és a két professor. Ők itt tanítók a kis gymnasziumban; lakásuk elég csinos és bejmajorságuk van; nagy darab föld, többnyire szőlővel ültetve, mellyet csak ezelőtt vert meg a jég. Ritka kényelem a tanítókra nézve, hogy naponként a város viteti őket kocsin iskolába ennek távolsága miatt. Végre búcsut véve a nagy püspöktől, tovább indultunk s erős három napi utazás után — fájdalom! az útnak sok helyen — bátor pósta ut — homokossága, darabossága, szóval csinatlansága miatt, vergődttünk be Pestre. Itt Fidélt testvérjéhez, én a Nádorról nevezett fogadóba szállánk. Ez, a mellyben eddig voltam. Pesten a legkényelmesebb fogadó, melly semmit sem enged a legjobb bécsieknek. De meg is van szállva úgy, hogy, a ki előre nem bérel, az bele bármi szakában is az esztendőnek haszontalan hajtat. Mellettem innen olaszok, onnan angolok voltak szállva.

Közli: SÖRÖS PONGRÁCZ.

ISMERETLEN HUNGARICUM I. LIPÓT KORÁBÓL.

(Adat a hitvitázó irodalom ismeretéhez.)

A sárospataki református kollégium könyvtára egyéb megbecsülhetetlen kincsei mellett egy szintén nagyérdékű, de eddig egyáltalában figyelemre nem méltatott nyomtatványt is őriz. Figyelmen és vizsgálaton kívül maradását minden valószínűség szerint az a körülmény okozta, hogy címlapján nemcsak a szerzője nincs megnevezve, hanem nyomtatásának a helye és ideje sincs feltüntetve, és így még a nagynevű Szabó Károlynak, a különben oly gondos és lelkiismeretes kutatónak sem költötte fel az érdeklődését itteni buvárokodása közben. Betűhű czímmása:

¹ Szegény Guzmics olyan orvosságot ajánl, a melyet maga nem vett be. Aránylag korán történt halálát épen a munka és szórakozás, üdülés közt való mérték nem tartás okozá.

Hazambā f-az kiuúl lelkem czac teged
Kereffén egyedűl Vr líten hiued.

Czac teged hiyon fegitfeűl fzivem
Es csac neked énekellyen én lelkem.

Közli: DÉZSI LAJOS.

GUZMICS IZIDOR APÁTI NAPLÓJA.

(Második és befejező közlemény.)

A nagy gyűlés, mely szept. 7-dikén nyitott meg Károlyi-Tratner házában nagy palotájában, ez idén talán csendesebb volt, bátor számos tag jelent meg. A társaság évkönyveiben megjelenni szokott dolgokat itt nem jegyzem meg; csak azokat teszem ide emlékül, mik oda nem iratnak be. — Megjegyzendő, hogy B. Veselényi nem jelent meg, kit most az igazság nyom; sem az ő bajtársa Kölcsei; sem Szemere, ki a társaságtól reábizott munkákat semmit sem téve küldé vissza; sem Jankovics, ki a társaságtól megbízott bizonyos régi kézirat megszerzésére, melyet ő ugyan megszerzett, de a társaságnak nem adá át. S talán ezeknek elmaradtuk tevé a gyűlést csendesebbé. — Én már tavál — mert nem mentem le a gyűlésre, irtam Teleky elnöknek, hogy, jelesen az országgyűlés miatt nem lévén üres időm a társaságnak dolgoznom, örömet másnak, jelesen Czuczor Gergely lev. tagnak engedem át a rendes tagságot, ha tiszteletbelinek megválasztanak. Ezt ismétlém most szóval, de Széchenyi a másod elnök, ellenzé, attól tartván, hogy majd többen fognák azt majd utánnam tenni; Czuczort úgy is meg fognák választani. Czuczort ugyan megválaszták levéltárnoknak, de nem rendes tagnak is, bátor rendes tagság kettő lőn üres, Kisfaludy Sándor és Szalay Imre kiléptükkel. Oka ennek: mert levéltárnok, valamint titoknok is az igazgató tagok szavazásuk által is választatik, de rendes csak a tiszteleti és rendes tagok által. Innen kitetszik, hogy Széchenyi részére tudá ugyan hajtani az igazgató tagokat, de sok rendes tagot nem. Nevezetes az is, hogy eddig a Tudomány Tárt a levéltárnok szerkeszté, így ettől 300, a levéltárnokságtól 400 pengő forint lévén fizetése, együtt 700 forintot húzott. Most a kettő elválasztaték s a Tudom. Tár Csató Pálnak, most választott rendes tagnak adatott 300 forinttal; Czuczornak pedig a 400-ból is lehúzatott 100. Így a főapátság kénytelen toldani, hogy embere élhessen Pesten. — A megjutalmazandó munkáknak becűk is alább szállítattott. Már tavál a nagy — 200 aranyos — jutalom kettő között osztatott meg, a 100 aranyról (ez volna a második nagy jutalom) szó sincs; ezidén pedig ívenként 3, 2, 1 arany is rendeltetett, holott azelőtt 3 volt a legkevesebb. Gazdálkodik így a társaság. A társaság által kiadott munkák között legkelendőbbek a színművek, melyekből több egészen elkelt. Rendeltetett tehát, hogy ezentul több példányokban nyomtassanak az ilyenek. — Ez idén Gr. Teleky József elnök mindennap megvendégelt több tagokat. Az apát kétszer volt nála ebéden. De fényes ebéden még nem volt mint Gróf Széchenyi Istvánén a nagy

cassino nagy palotájában, mely kisebb ugyan a város tánczpolatájánál (a német színház nyugati részében), de fönségesb. Itt a társaságnak minden osztályu tagjai együtt valának; voltak nem tagok is, kik között két angol. Ezeknek tudósbika másnap gyűlésünkben is megjelent s azt mondá Gr. Széchenyinek: ti boldogok vagytok, mert most kezdetek, mi már mindent megtettünk.

Szept. 13. tartatott a közgyűlés a vármegye nagy palotájában, hol jeleser fölolvastattak: Guzmics Hellen-magyar Dramaturgiájából némi szakaszok; Gr. Deseöffy József egy elhunyt barátja élete (szeszélyes leírás), Kisfaludy Sándornak egy regéje, Czecknek¹ egy történeti előadása. Az elsőt Csató Pál szavalta igen jól, de kevesektől értetett. Schedel Ferencz fölolvása után a szerzőhöz egy darab papiron e sort nyujtá: »Köszönet a szép óráért.« Deseöffy maga olvasá föl az életírást, nagy élénkséggel fogadtatott: nevetés, taps, dicséretök követék és méltán. Czeck történeti előadása igen tudományos és hosszú, azért unalmas is volt. A rege Kisfaludy szokott manierjében csak a vele egy pártan álló hallgatóknak tetszett.

Szept. 14. Nagy esőben menénk (csak kevés számmal a tagok) a Nemzeti Muzeum pénzgyűjteményes palotájába, hol egyes adakozásokból Ferenczi művész által fölállított kőképe Virág Benedeknek fődett le. Ez alkalommal Döbrentei, a műnek felügyelője, Guzmics apátot kérte meg, hogy rövid beszédet mondana; meg is tette. A lepelt, mely a képet fődé, Gr. Teleky József elnök mozdítá el.

Haza jövetben Sálnak tért ki az apát, hol a plébánost kíváná meglátogatni. Megnézé az igen csinos templomot és mausoleumot. Majd a földesur kíváná magához ebédre. Igen derék ur ez a nagy Ürményi maradéka.

October. Haza menvén az apát a négy napi sz. gyakorlások után ülést tartott szerzetes társaival, melyben a szerzet constitutiójának néhány helyet és személyeket érdeklő pontok, előre bocsátva a főapáti körlevél, olvastattak föl; ezután rendelteték akolnak és szekerésznek építése; a kertnek nagyobbitása részint kényelemre, részint és főként a külső kertnek, mely eddig csak elevensövénnyel és árokkal volt kerítve és a szomszéd pajtarétnak a leetetésnek különben nem könnyen gátolható kárai ellen elegendő védelmezése tekintetéből. E rendelkezés következtében falvonás rendeltetett a külkerthez, mi hogy kevesebb költségbe kerüljön, kezdett bontatni a belkert északi fala, utóbb a többi is. A kertész javalata, a Gerenceze régi folyama és az új vizág közötti sziget kivágása annál örömebb fogadtatott el, hogy így a régi vizágnak betöltése könnyűlend. — Mihály ünnepét Csetényi Gr. Eszterházi Mihálynál tölté el az apát prof. Fidellel.

November. Ennek elejével beállott a száraz, kemény hideg. Mivel az apát kérelme, hogy két lovat a nem elegendő hathoz nyerne Sz. Mártonból, a főapáti tanácstól megtagadtatott, két bival vétetett, melyek a ház körüli szükséges szekerezést megtegyék. Adatott a két bivalért lókuti Marton uraságnak két elaggott ökör és 30 forint.

¹ Czeh.

December. Folyvást tartó száraz hideg. Mégis a szigeten folyvást tartott a munka úgy, hogy nem csak a vizág készült el, de a gödrök és lapályok is nagy részben betemetettek; a belkert fala is nyugatról egészen, délről jórészt lerontaték.

Az apát fejszédülése ellen megvizsgáltatá magát a pápai irgalmas prior által. 18 piócza rakatott nyakára és fületövébe. Eddig kevés sikerrel. 1836. Január 1. Az apát predikállott.

27. Zirczen találkozott az apát Kéry veszprémi kanonokkal, ki fejszédelés ellen a gyakori fejmozgatást hathatósan ajánlá. E hónapban derék szánutak voltak a Bakonyságban, egyszersmind olly jegesek, hogy a lónak is, hanemha folyvást uj patkóval és jól élesítettel volt fegyverezve, munkát adtak.

Az országgyűlés, mellynek berekesztését a fölség most december végére határozta, folyvást tart.

Február. A hó és szánut folyvást tartott; úgy az apát fejszédelése is, de folyvásti mosás által a vele együtt járó szúrások elmaradtak.

25. A hó olvadni kezdett. Az abból származó árviz az uj csatornában nagy károkat tön. Ennek orvoslására a zirczi földmérő rendeltetett meghivatni. Az utak járhatókká lettek. Bakonybélből se ki, se be.

Marczius. Folyvást lágy napok, igen csekély reggeli faggyal. A szekérszín építése, a kertfal rontása, a kerti munkák elkezdődtek. A földmérő megjelent és a csatorna két magas partjának levonásukat javallá. E munka nagy iparral s nem kevés költséggel, többnyire napszámosok által, kiket az apát tudományos jövedelméből fizetett, tétetett.

14. Javulván az utak az apát Regináld administratorral Kajárra, innen Pápára, innen ismét Czelbe rándult, hol az apátot egészen fölgyógyuitan, de Athanásziust az administrator veszedelmes állapotban találta.

Marczius megfelelt a közvárakozásnak; egy szál hó sem esett s általán száraz volt, csak vége felé voltak szép tavaszi esők. Már 30-dikán látni volt a Gát alján zöld gyertyánfát. — E hónap közepén ültettek a vörös fenyűk a malomra vezető hidút mellékein. Azok is Zirczről hoztak mint egy száz darabban. Különben pótolva voltak ismét a pajta réten ültetett . . . kiveszett jávor és a kerti fenyves fáji.

Ápril 2-dikán az apát az országgyűlésről haza rándult zirczi apátot látogatá meg. Itt találá a rátóti prépostot, ki nem különben fejszédelésben szenvedett és egyik fülére hallását veszté.

3. Husvét ünnepe, az egész nap havas esővel és fergeteges széllel ment át. Igen megromlottak ez által az utak.

6-án ül az apát 4-dikén esett névnapiját, egyszersmind 7-dikén esett születési napját, életének 50-dikre fordulóját. Vendégek három nap váltva Czelből az apát és Károly, Pápáról prof. Fidél nénje, Felix director Guntherrel; kir. tanácsnok és több, . . . vispány Rába úr hűtvese barát-néjával özvegy Vigyázóné asszonnyal; Zirczről prior egy szerzetes társával; Pannonhalmáról Fábían, László, Kálmán; ismét Pápáról a plebánus és alesperest Koroncz ur, Balogh biztos és Horváth kapitány és több mások. Bogár Gyórból 13-ad magával, mind hangászok, prof. Fidel meglepő rendeletéből. Ezek Hayden Nelson című miséjét adák a templom-

ban; a misét tartá Wekerle Godfrid dömölki apát. Eléneklék utób a Teremtés és az esztendő részeinek jelesb darabjait, az apát még mint professor által fordított magyar textus szerint;¹ Schiller Harangját nem különben magyarul Szenczy után. A tanuló szerzetes kispapok két ízben adák pásztori színművet, igen helyesen; a kerti házhoz csavaruló ut lámpákkal volt kivilágítva s billiard szobában dicsőítvény ragyogott, melly előtt adatott a pásztori színmű s az énekes kar. Mind ez nagy titokban készített el Fidél, Venánt és Egyed illy szépen áldozóknak költségükön, Bogár ügyeskedése által; a fiui és baráti szeretet s hűség érzelmei nyilván tüntek elő minden arczról s az apát mélyen illetődve utolsó vacsora végével buzgó köszönetét fejezé ki.

E hónapban, melly elég nedves volt, folyton folyt a kerti munka, jelesen a sziget és rózsadomb körül.

Máj. 2. Berekesztetett a három esztendő s 4¹/₂ hónapos országgyűlés. A nyelv nyert itt legtöbbet; s lehet-e nemzetnek nagyobb nyeresége? Végre tehát megnyerheté a magyar, hogy honában honi nyelv legyen a törvényes nyelv! s ez nemzeti létének 900-di esztendejében!!

5. Silberknollal Sz. Mártonban volt az apát; megnéze a már kész uj könyvtárt. Főnséges tekintet a volt nagy teremből az uj kicsinybe, az igen csinosba nézni át, mint egy diadalmi kapun.

6. Győrött ebéd a püspöknél, ki kimondhatatlan bádgyadtságot mutatott a diéta következtetésében. — Wurda professornál Deáky Zsigmond levele olvastatott föl. Ezt a lukkai herczeg nevelőjét a pápa udvari praelátusává nevezé, minek következtetésében kereszt és infula nélkül valami püspök forma leendő, azért is illustrissimus czímezzel él, de melyet neki a magy. cancellaria (vagy talán inkább a főpapság) megengedni nem akar. A fölség őt czimzetes apáttá nevezé s vége a fontos pörnek! — Ma déltájban rút fölszél támadt, melly az apátot hazáig kísérte.

12-dikig folyvást hideg szél, napot, éjent dér és fagy. Oda minden gyümölcs, szőlő; (de dinnyénk gondosan óva, üvegharangokkal fedve épen maradt; néhány cserép alatt elfagyott). A körisfa (fraxinus excelsior) előszer fagyott el; utána az acer platanoides, achatz; majd a bükk is az oldalakon, a cser és hárs nem különben. A lóher földre borult, a rétek őszi színbe öltöztek; a rozs is sok helyt elfagyott. 11-dikén többibeli hófermeteg. (1813. maj. 7-dikén esett térdígleni hó s ez esztendő elseje volt a következő négy sovány esztendőknak.) — E napokban utazott az apát Füreden át Tihanyba az ott tartózkodó főapáthoz. Füreden áll az uj épület; készül a gőzfürdő; festetnek a szobák stb. A gőzfürdőhez készült vízkádok között van kettő 300 akós, egy-egy 150 akós. Savanyu viz már is 6000 üvegnyi hordatott el.

11. Zirczen találkoztam Gr. Károlyi István 14 évű fijával, ennek nevelőjével, Elenyák piaristával és francia mesterével. A fiatal gróf őt nyelven beszél, de neki a magyar tetszik legjobban. Francia mestere is készül tanulni magyarul.

¹ A »Teremtés« évszám nélkül megjelent Győrött, 16 l. Az esztendő részei Thomson után tett német fordítás szerint magyarra tevő Guzmics Izidor 1832. 44 oktáv lapon kéziratban maradt meg.

12. Krisztus mennybemenetele. E nap virradóra legnagyobb dér, fagy és ujnyi vastagságu jég.

13. Csinálta a helység a gerenczei utat s a lehulladozott karfákat föllállította.

17. Az apát és prof. Fidel Oszlopon. A gróf még nem érkezett meg. A kert nagy és fában gazdag. Jeles itt a márvány kádba gyűjtött viz, honnan az kifolyva jókora tavat képez, mellyben szép számmal uszkálnak az aranyhalak, majd egy bariangban sziklákról csepegvé hull le. Visszajövet a giczi kertét nézték meg, melly virágban és gyümölcsösben gazdag. Itt láttam a legtelyesebb semperflorens rózsát.

18. Venant konyhamester névnapja. Előbbi esten vacsorára tétém föl a neki készített poharat, mellyen egy szarvas ily fölírással: »Adj italt szomjasnak.« Vendégeink valának: Markovics János bakonyteszéri pleb. és esperest, most előszer veres övvel, mert veres övet ez idén nyertek a veszprémi esperesek; vele Nyékei, szücsi pleb. és Marton Pénzeskutról.

A pohárról lévén szó, említenem kell, hogy már tavai, születése ötvenedikén, nov. 11. ajándékoztam egy poharat Kováts Wilebáldnak a ház priorjának illy fölírással: »Éljen a józanság.« Ez idén april 28-dikán prof. Fidelnek a másodikat, mellyen főnlebeg egy genius koszoruvai, alatta virágcsoport illy felírással: »Szép pályán nő a koszorú.« Tudnunk kell, hogy Fidel a jó és szépizlésnek nemcsak tanítója, de jeles követője is; hogy az ángolkertnek folyvást gondos és szorgos igazgatója, sőt alkotója; hogy az idén írta első jeles értekezését a vallási és erkölcsi nevelésről, melly az Egyh. Tár VIII. füzetében jött ki. Irt egy mást is a falusi iskolákról, de ez, egy uj, az e tárgyú iratokat a nyomtatástól tiltó kir. rendelés következtében elmaradt. Harmadik poharat adtam Regináidnak, a gazdasági igazgatónak máj. 8-dikán, a bőség szarva metszve rajta illy fölírással: »Gyűjts, hogy adhass.« Negyediket máj. 16-dikán Egyednek, mint a helység lelkipásztorának, a jó pásztor képével s illy fölírással: »Jó pásztornak nyáján szeme.«

19. Vendégek: zirczi apát, Villax, zirczi prior, Szabó Chr., veszprémi ifju Heisler doctor (gyógyász v. gyógytanár). Küldések: főapáthoz az Egyh. Tár IX. f. I—VII. cz. 99 old., Horváth Istvánhoz a Jutalmazások és Dicsőítések című kézirat.¹

20. Első birkausztatás Bbélben. Első kaszálás ez idén a kertben. Ez az első szép és csendes nap Májusban. — Levél Velenczéből Battaglia Giuseppe pápai segédtanácsnoktól (console coadjutore pontificio) olaszul e című könyvet ajánló: Il Triumfo Della Santa Sede, folioban és negyedenben, az 50, ez 30 pf. Szép pénz!

22. Iványiak Bbélben. Soprony vármegyében még a dió sem fagyott el.

24—26. Kertnézés: Marczaltón, Egyeden. Ott a kert fában gazdag, itt a fönséges üvegház virágokban.

26. Virágkirakás, birkanyírás. Egy egy ürü megád 2, 2¹/₂, 3, 3¹/₂ fontnyit.

¹ Megjelent Tud. Gyűjt. 1836. V. 72—91. l.

28. Kezdeté a Költészeti Képek című gyűjteménynek, melyhez az apát keleti és hellen műthoszokat, Fidel és Egyed magyar költészi képeket gyűjtenek. Fidel egyszersmind a tisztázó.² — Regináld és Venant Ivánba. Viradóra szép idő, a nappal felhős, de nem hideg.

29. A szigeti hid tervét elkészíté Miller, a zirczi fölmérő.

30. Kevés eső délután.

31. Estent 10 óra tájban sűrű villámlás délről, folyvásti égdörgés, tikkasztó meleg, derék eső. A felhő éjszakra vonult.

Junius 1. Dél tájban s ismét utána esőzés; a nap tisztában nyugott. Levél . . . Rohonczy veszpr. első alispánytól Sz. Lászlóról, melyben jelenti, hogy az urnapi ünnepet Bakonybélben szándékozik ülleni s ebédre ajánlkozik.

2. Úrnap. Köd, melyből tisztán emelkedik a nap. 8¹/₂ érkezik az alispány harmad magával (Szabó biztossal és Martonfalvi irnokkal). Megkérdezettvén hol akarná hallgatni a misét: a templomban, például a népnek. Részt vőn a sz. processzióban is és magát példásan viselte. Velem volt egész napon és majd derült, majd borult kedvű. Ebéd vége felé érkeztek: Szakonyi főbíró és Noszlopi volt országgyűlési követ, most kinevezett kerületi tábla-bíró (assessor tabulae districtualis Transdanubianae). Szakonyi, kit a mult héten magam kérék meg Pápán, itt megígéré, az alispány meghagyásával, hogy Koppántól Bbélig az utat meg fogja csináltatni.

3. Tegnap esti 10¹/₂ órától reggelig esett.

4. Fidel prof. kirakta a fák névtáblájit.

5. A prior Lovászpatonára ment lovaimon a fődirectorért. Egyed pedig Pápára a directorért. Főapáti levél, melyben jövő aug. 22-dikére közkáptalant hirdet.

6. A fődirector reggeli 10¹/₂, a pápai director délután érkeztek. A fődirectorral jött Koszits acturius.

7. Examen a paedagogikából, rhetorikából, poezisból, archeológiából és aesthetikából. A feleletek jól adattak. Folyvást maga tette a fődirector a kérdéseket. — Braun szemorvos (szemszúrónak nevezék őt a dévaj emberek) vakokat keresett, de, hála Istennek! nem talált. Ebéd után a járnai szerető fődirector kedvéért Gát-hegyet járánk meg papok és tanulók.

8. Medárd eső nélkül. Borostyánnál a zúgó és a forrás körfalai készültek el.

12. Fidel nénjével és Gold Therézzel, reggelí a kertben. Délest szép eső gyenge dörgéssel.

13. Májusi multság; a tegnapiakon kívül jelen voltak: Rába Margit tanácsosné társaival: Vigyázóné assz. és Pap Nina kisasszonnyal; Cseresnyés orvos dr. nőjével Pápáról; zirczi prior és a fiscalis; Silberknoll. Az idő komor és hűves.

17. Tiszta meleg nap. A kovács Sz. Mártonból és Asszonyfáról

² Költészeti Képek, I. foly. 1837. X + 108 l., II. foly. 1838. 290 l. Összeszedték B. G. V. (vagyis a fönt Guzmicstól említették), kiadta Beimel.

hozott különféle alma, cseresnye, körtvély és spanyolmegy oltványokat szemzésre.

18. Conventi ülés, melyben felolvastatott a főapáti, káptalan hirdető körlevél, ugy a többi, e tárgyhoz tartozó iratok. Ezután az apát engedelméből szabad és titkos szavazás által választott a convent magának káptalani követet . . . . . ; választá pedig Regináldot,¹ Rendeltetett, hogy előkészületül vasárnapokon tartassanak ülések a prior elnöksége alatt.

20. A tavall ültetett szőlővesszők, minthogy a volt kertész tudatlansága miatt télen át ganéjjal födettek, elrohadván, mainap hoztattak Kajárról 500 számmal és tüstént elültettek a kajári vinczellér által a kerti ház déli részén.

22. Fiddelrel Varsányon át Ószlopra és Cseténbe. Hálás Varsányok Orbánnál.² Ez Fidelnek . . . . .³ ígért egy pár példányt. Ószlopon a gróf ismét nem volt honn. Beszélgetés a kertésszel, halak, fák és virágon iránt. A kertésznek eladni semmit sem szabad. A gróf szűkkezü kertjéhez; ez idén csak 30 pforintot adott rá. A plébános épít, képeket gyűjt és rámáz, könyveket szerez. Jó izlésű és szorgalmas ember. Ebéd Cseténben a grófnál, ki leányait maga tanítja magyar nyelven, magyar könyvekből. A kert kezdetben van s lassan halad, mert az öreg gróf János, Mihálnak atya, a gazdaságot maga kormányozza s huzza belőle a jövedelmet; Mihálnak mindent csak pénzért ad; kinek tulajdona Szarvas.

24. Metszett pohár Vilhelmnek (Nyuli Jánosnak) névnapjára, Aesculapius képével s fölírással: Non est in medico. Ő t. i. szeretett gyógyítani. — Elkészült a szigetre vezető, honunk hármasszínével diszeskedő hid, melly fáján kívül közel 40 pforintba került. — Az idő folyást hó. A kaszálás és gyűjtés diszlik.

27. László napja. Vendégek Szeder, Ányos, István és Mersits, kit ügyvédnek fogadtam föl 80 pf. évi fizetéssel. Szeder különféle ágokat hozott szemzés végett, különösen arany és ezüst köriseket.

28. Reggelre dér, jól esett, hogy intésemre a kertész tegnap estent betakará a dinyaeket.

30 Köpölözés Ugodon. Megjegyzésre méltó, hogy ezelőtt sűrű, most ritka, nagy mennyiségű nedvvel elegy vér folyott.

Julius 1. A kertben második kaszálás.

3. Déli szél; estent felhő nyugatról, mennydörgés és eső.

4. Az aranyeres fürdőt, melly Győrött kijátszatott, Egyed nyerte meg s ma hozta haza maga a mestere győri kolompáros; 40 pforintra becsüli; Egyed az apátságak ajándékozta; de az apát is jösziviségét, különben sokféle érdemeit tekintve, őt egy darab császári arannyal és két darab kétforintossal jutalmazá. Vendégek Posberger győri gyógyszer-

¹ A rendi káptalanra vonatkozó bejegyzést nagyrészt elhagyjuk, csak a Guzmicsot, illetve apátságát érdeklő részt adjuk.

² Hajnal Orbán plébános.

³ A névnek Guzmics helyet hagyott, de nem töltötte ki. Valami virágról lesz szó.

táros két leányával Ninával és Emmával. Nina a claviron remekül, soha nem látott, nehéz darabokat is folyvást játszik a cottából; most 15 esztendő. — Hírek a több vidéken pusztító choleraórl.

7. Az oszlopi kertész elhozta az arany halat, 16 szám. Priornak, ki nem üli névnapját, ajándékol egy pár papucs. (Az apát ez idén többféle ajándékot kapott: pannonhalmi fiscalis leányaitól egy szép dolgozása csengetyű húzót; kajári kasznár leányától, Fánitól egy pár cipőt; egy pár papucsot a zirczi fiscalis leányától Bertától; ugyanazt Vigyázónétól; egy gyönyörűen varrott és himzett kanapé vánkust Österreicherné asszonytól; cons. Rábáné asszonyságtól egy erszényt.)

10. Déli szél, majd nyugati s ezzel sebes eső $1\frac{1}{2}$ óráig. Estent dörgés kevés esővel.

12. Végezve a konyhamesterrel mosás és varrás iránt. Mosóné és varrónénak fölfogadva a hajdu leánya; fizettetik a varrástól darab számra; a mosástól 120 f. váltóban évenként, ehhez szükséges fa, szappan, keményítő.

19. Examen a diplomatikából és a latin classikusokból. Előtte való napon érkezett a fő-apát délre titoknokával és Zoërrarddal, ki őt félórával megelőzte. Estent megjelnt Szalay kanonok Szabó László professzorral Veszprémből; ma pedig Villax Ferdinand zirczi apát. A fő-apát meg volt elégedve a kuttal és kerttel, minden előleges mendemondának ellenére, a kutat hasonlíthatlan hasznúnak nyilvánítá. Még ez nap délután elutazott.

22. Az apát prof. Fidellei Pápán, Czelen át Szombathelyre indult, onnan

25. Vépbe testvérje fíjához, Guzmics Palihoz, ki ott gr. Erdődényé tisztartója lévén az egész uradalmi gazdaságot vezeti. A grófné lelkes asszony; midőn az apát neki unokája iránti kegyességét köszönte, felelé: »Azt hiszem, hogy a derék atyának fíja is derék fog lenni; atyát nekem Széchenyi Pál és directora Ernst igen dicsérték. Csak atyja nyomdokait kövesse hát.«

27. Iványba testvérjéhez gr. Széchenyi Pál tisztartójához. Itt a gabona-termés hasonlíthatlanul jó volt ez idén. Innen

29. Sopronba, de utközben betekintés Kis Czenken gr. Széchenyi István új, sokablaku, szögü és lépcsőü épületébe, melyben a butorok is mind jeles angol izlésűek és többnyire ott készültek. Sopronból ez nap hálásra Fraknóba a szervitákhoz.

30. Fraknóban reggeli 4 óraker fölmenet Rozalia hegyre, melyről a kilátás bájoló; a styriai hegyek, jelesen a Sneeberg közel látszottak; a Fertő tavába gyönyörűen tükrözé magát a kelő nap; a sopronyi hegyek hitvány dombokká lapulnak. Lejövet a várt néztük és jártuk meg: jelesb itt a nagymélységü kut s annak visszhangja; a fegyvertár s a golyó halmok és ágyuk. A szobák nagyszámmal, rakvák különféle 16—17. századi festéscikkel. Egy tágas szoba ablakából belátás egy nagy mélységbe, melyet az én fejem ki nem tarthatott. Lemenet után a szervitáknál, az igen szives magyar vendéglőknél rövid falatozás és pedig, mit csudálhatsz, cseresnyéből, mely most volt legszebb állapotjában.

Innen délre Kismartonba, hol a pompás hercegi lakot és kertet jártuk meg. A kert jól elrendelt; az orangerie gazdag és nemes, mintegy narancs és citrom erdőben jártunk; a tó keülete sziklás herculesi munka; de a virág sokaságot mutat; a rózsafa allee-nak nevetséges; csoportban mindig kellemesb. A lak gazdag, de sokban gyermekes: a kertí részre dülő fronti fönséges. Innen még az napon vissza Sopronyba. Ide kísérőink valának Eugen és Jeremiás sopronyi professorok.

31. Sopronyban megtekintve a cukor gépely, melly elég gazdag. Tisztelkedés superintendens Kisélnél, ki épen consistoriumot tartott. Ebéd után sétá Neuhoffba és a szerzet kertjébe. Innen

Aug. 1. visszautazás Iványba, de Eszterházan át, hol a hercegi lak fönségesb képi a kismartoninál és belékitményei egytölegyig hercegiek, fönségesek. Két halász derék nagyságban csupa tengeri csigából; mellyet a herceg Mária Theréziától nyert ajándékul, de késöbben esett értésére, hogy az ajándékért 12 ezer pforint váratik. Eszterház most kezd újra csinosítatni a hercegné kívánságára, ki itt ohajt gyakrabban mulatni. Az asszony bajor. — Ebéd Szoporon, hol bátyám kicsi birtokáról ekkor hordatá gabonáját. A meglepés jól ütött ki. Egész háznépe ott volt egy két vendéggel.

2. Csornán át haza. A csornai kert sötét; de a lak derék; lakóji szép érzelműek, a prépost szíves és nyájas majdnem a tulságig.

21. Az apát, pápai director Jankó Felix és Spilák Reg. társaságukban a pannonhalmi káptalanra utazott. Ott találá már a dömölki apátot és a köszegi directort, Rimely Mihált. A káptalan, mellyben jobb felől a sz. mártoni prior és subprior, balról a bakonybéli és dömölki apát vettek helyt, harmad félnap tartott. A főapát derék beszéddel nyitá azt meg . . . . Fontos tárgyra veté a káptalan figyelmét Jankó Fel. pápai director, t. i. a szerzeteseknek előléptetések (promotiones), hogy ezek bizonyos rend szerint történjenek. Erre küldöttség neveztetett a fő-apát által, TT. Már Bonifác, Jarotta György, Jankó Felix és Reznvi Brunó, kiknek elnökül a káptalan a bakonybéli apátot kívánta. A küldöttség elvül a tanítást vette föl, melly első hivatal a szerzetben s határozá, hogy tanító minden szerzetes legyen (tanítói hivatallal párosítatott a predikálás is): hogy csak azok lehessenek capitularisok, kik 10 esztendeig tanítottak . . . . . A mit talán leginkább óhajtánk, a sz. mártoni építés folytatásáról vagy elhasztásáról, nem jött szóba, hihetőleg a főapát közbenjött főfájása miatt 24-dikén elbucsuzánk egymástól . . . .

26. Bakonybélinek látogatói voltak Egyedi Gr. Festetics Sándor nejével, 2 fi és két leány-gyermekeivel, B. Jeffoan Mária guvernanttal és Bosnyák Imre nevelővel Silberknoll vezérlete mellett. Szép család! a gróf szép ismeretekkel bir; a grófné nyájas és vig; a gyermekek, kivált a leányok elég elmések.

30. Pestre indulás Fidel prof. társaságában Fejérváron át, hol az apát meglátogatá Pendl és Farkas kánonokokat. Pesten szállás a Nádorban. A Magy. Tud. Társaság nagy gyűlése kezdődött szept. 1-én, tartott 11-dikig, mely napon tartatott a közgyűlés. A tárgyak közönségesek voltak. Jelcsb volt a nagyszótár miként leendő folytatásáról földott

kérdés. De a nagy jutalom (200 arany) fölött történt czivakodások utálatosak voltak. Bajza Versei és Nagy Károly Arithmetikája között volt a választás; Bajzát az ellenfél (Döbrentei és Kállay) lemocskolá. Bajza emberei szerényebbek valának és megosztatni kívánák a kettő között a jutalmat, s ez lett volna legigazságosabb, egyik munka sem lévén oly kitünőleg remek, oly nagy jutalomra. De győzött Nagy Károly, kiknek emberei mind tisztán neki szavazák a jutalmat; Bajzának tisztán egy sem. E gyűlésben Guzmics Iszidor Oedipusza (a király) nyomtatásra elfogadtatott, ivenként 4 arannyal jutalmazandónak ítéltetett; rendelteték, hogy ezzel kezdje meg a Társaság a hellen classzikusok fordítását; mivel pedig ez egyen kívül eddig több nem ajánltatott, nyomtatása akkorra halasztatik, ha majd több fog beadatni. E gyűlésben választaték meg a benedictinusok közül Czuczor Gergely rendes (a historiai osztályhoz), Bresztyenszky Adalbert level(ez)ő tagnak. — Az apát itt rendelt uj kocsit, mely 440 pforintban volt kialakudva; cserélt régi ezüst kanalakon ujakat és vett 12 pár pagfong kést, villát, stb.

12. Esztergomba, Csabán, lanyha eső közben, reggelizés a köz ebédelőben. Itt egy hosszú kaputos zömök úr kérdezé: honnan? Pestről — kezdődnek az iskolák! Igen s uraságod? — Atyaságod Komáromba? — Nem, Esztergomba? — s Atyaságtok ott tanítanak? — Nem, mi bakonybéliek vagyunk. — Ismertem az apátot — Úgy-e! az már régen meghalt 1824-ben.¹ — Én őt utób látám. — Az a tihanyi lehetett, Horvát Pál, ki 1831-ben halt el. — Ezzel az apát kiment, hogy lássa ha készen-e a kocsis, s inas által hivatá ki Fidelt. Ez mondá a kocsiban, hogy értésére adá a zömök úrnak, kivel beszélt légyen s a zömök úr nem szólt többet. Ebédre már Esztergomban valánk.

13. Esztergomban megnézve reggent a rotunda, csinos, remek építés.

14. Komáromban megnézve a vár, ennek földfeletti s alatti szögei; kóstolva a katona-kenyér. Vezetőnk Pöschl Károly kapitány megmutatá saját szállását, mely három szobából s katona butorból állott. Kőrmendi Chrysolog, Sopronban az apát diáktársa, mint egy 250 fontos ember, ha másnap is maradnék, kedvemért kész lett volna a műszinben jönni velem, melyben most Kormósy² társasága működött, bátor Chrysolog már 16 esztendeje, hogy műszinben nem volt. De mi haza sieténk. — 15-kén reggent a szigetet járánk meg, derék mulatságos hely; itt látók az arany-mosást.

Uj rendelkezés. A presbyterek egyik megmaradtak. Tanulók: Berger Hyppolit, Vincze Paulin,³ Zeller Raymund, Taxner Veremund, Penner Román, Heyder Victor, Hyros Bernard.

24. Conventi ülés, mellyben előadva jövendő jövedelmei és költségei az apátságoknak; ezek azokat fölülmulják; oka ennek a kajári szüret telyes elmaradása, mellyből eddig a korcsmára többet 1000 forint tiszta jövedelemnél hozott; a makk és kukoricza nem különben telyes hiánya.

¹ Taucher Ágoston dr.

² Guzmics nehezen olvasható írásában a név olvashatatlan.

³ A legidősebb ember, a ki ezen időből még most is él.

E hónapban pallóztatott ki négyszögű párkánnyal az apát két szobája.

13. Megjelentek Hunkár mint elnök, Kopácsi fő-bíró, Molnár eskütt a nemesi fizetés kulcsának kidolgozására rendelt uradalmi birtok összeírását teendőök és az új urbért a nép előtt fölolvassandók. — Az olvasás közben egy paraszt felsóhajtott: Már csak hát magyarul olvasnak! A közelálló jegyző és oskolamester mondá neki: Hisz' magyarul olvas-sák! Erre a paraszt viszonzá: Én egy szót sem értek.¹ Itt vallott a fő-bíró előtt ügyvédet az apát. Az ügyvéd Mersich, kinek rendes esztendei fizetése 80 pforint.

28. Itt látszik megszűnni akarni a három esztendei nyomasztó szárazság. Annyi hó esett ez és következendő 3 napon, a mennyi három esztendő alatt nem esett. Utána két három napig fagy; majd lassú olvadás úgy, hogy a sok hó telyesen elolvadt minden áradás nélkül. Öröihet már mind két kerekére a molnár.

November. Kerti munka; a konyhakert elkülönözve az angol kerttől; nagy két csoport fa ültetés a csatorna beloldalán. Számos fa hozatik: Oszlopról, Keszthelyről, Zirczről, Sz.-Mártonból, Kajárról s a Gerenceze partjáról vagy az erdőből. Ültetve cserépekbe gesztenye is.

A Sz.-Mártonban létező s most Czinár Maurus titoknok és történet-író által rendbehozott bakonybéli könyvtár kivonata megküldetett.

Győrből a püspöki kertésztől hozott nyolcz darab cseresnye és oltott magos oltvány. — A második hó is leesett, elolvadt lassankint. E kétizbeli hó és a közben hullott esőzések megindíták a forrásokat, megtöltötték a kutakat, melyek már mind kiapadtak úgy, hogy a falubeliek részint a különben kevés vizü Borostyánból, részint a kolostorból voltak kénytelenek vízzel ellátni magokat. Most már a deszkametsző is dolgozik.

A második hó alatt lerogyott a majorbeli pajta teteje közepett.

December. A kerti munka folyton foly, minthogy a hó elolvadván elég kedvezők az idők. Őt új ut készült, többnyire a csatorna körül és a szigeten, napszámosok által.

20. Befejeztetett a kerti munka ez idére s még is őszi napok foly-nak kevés faggyal; többnyire borult az ég.

E hónap legnevezetesebb a rablások miatt. Már augusztusban kiraboltatott az ölbei administrator Polgár László sz. Bened-rendü pap. Ezután majd itt majd ott történtek rablások Vas, Soprony, Győr, Komárom, Veszprém és Szala várnegyében. A főrablók: Milfáit, Sobri, Pap Andor, Mogor. Sokáig nem leheté nyomukba akadni. E f. 15-dikén kiraboltatott Hunkár úr Szolaggyórott. Nyomozásukra küldve pandurság, katonaság és parasztság. Végre Milfáit különös esetben saját pajtsái egyikének puskája által lábán sebet kapott; mint beteg ágyban fogatott el. Vallá, hogy Pap Andor, ki vele volt, 40 emberrel rabol. Minden mozgásban van. Milfáit Komárom vármegyében fogatott el, de minthogy

¹ Ha az utóbbi részeknél Guzmicsnak is nyakatekert magyarságát olvas-suk, a szegény paraszt felsóhajtása meglehetősen érthető.

ott rögtöni bíralat (Standrecht) nincsen, Veszprémbe hozatott. Utközben több orgazdát vallott, kik nem különben elfogattak.

Ez esztendőben is több helytt dühöngött a cholera. Bakonybélben is több szenvedett benne, de a plébános, Vaszari Egyed, követvén pontosan Dr. Cseresnyés rendeleteit, majd egyik megmenté őket . . .

1837. Január. Meglehető téli idő.

29. Az apát prof. Fidellel Kőszegre indult, Gyarmaton, Szanyon és Ivánon át, hogy ott unokáját Guzmics Pált, vépi tisztartót Stuna Lizával összeeskütsesse. Az esküvés 31-dikén történt a pleb. templomban. A fiatal nő szép műveltségű, jelesen a hangászatban nyilvános remekeket ada. Atyja szabó mester, kinek műhelyében 12—20 legény folyvást dolgozik. Egy leánytestvére van. Kőszegről Vépen, Dömölkön és Pápán át haza. Soprony és Vas vármegyék telvék hóval, holott Veszprémben majd egészen fekete a föld.

Febr. 2. Purificatio, egész nap ködös és felhős. 3-diktől kemény hideg folyvást.

24. Mátyás, kemény fagy s utána folyvást. Az utak Bakonyságban alig járhatók. A kajáriak elkülönzést kérnek. A főapátságához utasítanak.

Marcz. A hideg lassankint gyengül, de a gyengébb fagyok reggelként tartanak. — Pap Andor társaival nem kerül kézhez; ugy Sobriról is bizonytalanok a hírek. Prágában, Szala vármegyében kettő a rájok gyujtott pajtában agyon lőtte enmagát; de kik voltak légyen, nem tudatik; ugy Tolnában is egy agyon lőtte magát üldözés között. Szalában Zsidó nevezetű fölakasztatott egy társával; ugyanis még előbb Veszprémben Mogor és Király nevezetűek. A kerti munka kezdődik. A pajta pedig, mellynek az octoberi nagy hó alatt ledült födele, készűl.

26. Husvét, rettenetes szélvész és hóföregteg. A szanyi pléb. Szerdahelyi Győrre lévén husvét hétfői prédikációval meghíva, Gyarmattól Sz.-Kutig haladott, tovább nem mehetett s vissza kelle fordulnia.

Ápr. 2. Fejérvasárnap ismét hóval. A birka még folyvást akolban teng. Az egész hónap hideg széllel vagy esővel járt, de olykor melegcske is volt s mindannyiszor . . . dörgés. A fák nehezen zöldeltek ki a hónap végével; a cser vajudik folyvást. A kert búján tenyészik; az almafák éjszaki sorai szépen virágoztak; déli sorai igen gyéren, kivévén azokat, mellyek a szigethez közel soron kívül állanak s fön az udvar falához közel. A szilvák ellenben igen gazdagon. — Több gyümölcs és rózsza, ugy akhatzia oltások történtek . . .

Májusz. E hónap első napjaiban volt Bakonybélben a fő-apát rendes látogatás végett. Elmondá az apátnak Jedlik Anian pozsonyi physicae prof. akadályait a pestegyetemi tanítói széknek elnyerhetésében, bátor mindenkinek, az egyetemi philos. karnak szinte mint a Helyt. Tanácsnak ítélete szerint hozzá a többi concurrens nem is hasonlítható. Lehet a dologban befolyással Czuczor Gerg. a magy. akademiánál levél-tárnoknak abeli bevádoltatása, hogy theatrumba és cassinóba jár, hogy

szerelmes népdalokat ír stb. (Czuczor hasonlíthatlanul a legjobb népdalnok eddig hazánkban.) — Kosút, országos levelező befogatott Budán.

E hónapban volt nálunk Kopácsi főbíró esküdtjével s főlesküdtete néhányat a bakonybéli lakosok közül annak bebizonyítására, hogy a bakonybeliek nem földmivelésből élnek.

5. Rettenetes szélvész esővel, mely 500 fánál többet döntött ki tövestől vagy tördelt le derékban. Sok kárt tón ez a gyümölcs fákban is, de nem itt, hol az almafák még nem éppen virágoztak ki.

30. Zirczen volt az apát Fidel prof.-ral a zirczi apát névnapján. Jelen volt B. Splényi tiszartója mint az árendába 8000 váltó forintban Martonoktól átvett pénzeskuti birtoknak igazgatója. Egész hónap szeles, esős és hűves.

Junius. Eleje esős. 5-dikén tiszta. A kerti avena elatior, mely megdőlt, 5-dikén kaszálatott le. Treiber győri clavier csináló igazgatja clavireinket és az orgona fujtatóját tapasztja. — 2-dikán kópölözés Ugodon. 1 f. pengő a köpül, 1 f. p. két ferdő.

4. Pap Andort az ugodi erdőben üldözte három pandur, a kapitány Stettner és két közlegény, lövést kapott futtában arczán és kezén s eltűnt a sűrűségben. Szüre, kalapja, srétes zacskója, puskaporos szarva behozatott; csak pisztolyával menekhetett ingben, gatyában. Itt helyben 8 pandur egyesült, s estent kimentek az üldözést folytatandók. A kapitány nálunk vacsorált. Bizonyítá, hogy még csak kettő van a bandából: Pap Andor és Istók (ez bakonybéli Másli István).

6. Apát és Fidél délután Ugodon át Pápára. A napokban meghalálozott Cons. Rába özvegyének, Vajda Margitnak látogatására; kit azonban a jó atyafiak már is Lepsénybe kénytettek menni, hogy velek veszekedjék. Egyetlen fija maradt. Ez nap nagy vadászat Pap Andor ellen, de sükertelenül.

9. Az apát Egyedet elküldé saját lovain és kocsiján a fő-directorért Lovász-Patonára. Estent megérkezett Petykó Eugen, pápai director az examenen jelen leendő.¹ — Az idő, 6-dikát kivéve, komor, hűves.

10. Reggeli 9 órára megérkezett a fő-director, nem Patonáról, hanem Kajárról, a hol hála. Tüstént examenhez ültünk, mely igen középszerűleg ütött ki. Másnapon a fődirector kedvéért figurális mise tartatott magyar-textussal, melyet az apát alkalmazott énekekre. Ez már a negyedik nyilvános productio volt, mióta Krausler mester által négy iskolás gyermek, két fi és két leány énekelni tanítatnak; a tenorra és bassóra két clericus volt alkalmazva; az orgona mellett három hegedű szolt. Délután a Borostyán fölött ének muzsikával, mozsarazás és ozsonna. — 12-dikén reggel a fő-director elutazott. — 10-diken komor; 11. tisztulás nagy meleggel; éjent kevés eső; 12. reggent fölszél által tisztulás. Délután prior, administrator a pápai directorral Czelibé, onnan Vépbe menendők.

13. Első savanyuvizivás és fürdés. A savanyvizet hat hétig kivá-

¹ A már említett tanárvizsgálatoknál megszokták kívánni, hogy valamely nyilvános intézet feje is jelen legyen. Béli legközelebb érte e czélra Pápát.

nom reggelenként inni mindennap, pénteket kivéve és szombatot; a ferdéssel minden héten háromszor élni. — Gyönyörű meleg nap.

14. Első tiszta reggel, de nyugatnak s kelet-éjszakra alanti köd 6 $\frac{1}{2}$ óráig, nagy hőség. — E napokban vétetett le a templom sanctuariuma fölötti rozszant fatorony, de vaskeresztje visszatétt. A ház földzete kifoltoztatott. A kertben óriási nagyságu káposzta palánta próbára elültetett, melyet Baumann chirurgos hozott.

19—20. Hosszantartó záporosó, árviz, melly hidakat rontott és a sziget sarkát megszakasztá.

21—22. Reggeli meleg, délutáni záporok. Az apát, Fidel, Egyed Szücsön ebéden, innen Schupfhagen veszpr. kanonokot magával hozá nagy zápor között; a kanonok, ki először járta ez utat, különféleleg jelenté csudálkozását, rettegéseit stb.

26—28. Pöschl Károly, Sándor-regementben kapitány osztályával Pap Andor zsvány üldözésére Komáromból küldve meglátogató az apátot mint régi tanítóját. László napjára megérkeztek Österreicher Pepi (Josepha) fiával s Gelázs pápai professzorral Pápáról; Dénes hittud. tanítója Pannonhalomról; Marton Pénzeskutról.

28—30. Guzmics Pali, Jósefnek fja, ifju nejével Bakonybélben. Grófja, Erdődy, gyapját 100 pforinton adta el (taval 125-ön), a főapátságét 70-en kérték és egy-egy aranyon, majd 70-en arany nélkül; most senki sem keresi, ugymond az administrator.

Julius 2. Az idő jun. 27 óta szép és meleg. Az uti biztos jött jelenteni, hogy a Gerencze utját a vármegye nevében holnap fogja csináltatni mint olytant, mellyen nagy a be s kijárás s mellyen a vármegye hordatja fáját, meszt stb. Tehát győzött végre a sok ösztönözés.

2. A szerzet fő administratora (gazdasági főügyelő) megjelent az ácsmesterrel, ki a tornyot megvizsgálván; azt még több esztendőre szolgálhatónak mondá, csak a lehullott bádognáblákat kell kiujítani. — A takarodás hatalmasan megyen. Sok a széna. Hála a sok esőért Istennek!

13. Margit napja. Özvegy tanácsnok Rábáné, szül. Vajda Margit, bold. eml. Vajda Samu tihanyi apát unokája, férje halála után itt ül névnapját, elválhatatlan barátnéjával, özv. Vigyázóné asszonnyal, szül. Hering, kedvéért több vendéget meghivatott az apát. — Mennydörgés reggel és éjnt nagy zápor, áradás. Rábáné javaslata a borsót zölden megtartani télen át: hüvelyéből kiszedni és kenyérsütés után, táblákon sütő kemenczébe tenni, de egy nappal a sütés után.

17. Silberknoll, gyarmati pleb. és esperest a vanyolai plebánossal. — Az első beszélé a csornaiak után, hogy a szala-apáti apátságra, mellynek elrendelése a veszprémi püspökre, Kopácsy Jósefre bízott, kijelöltek volnának Guzmics, Breszcsenszky Béla és Czinár Maurus. Elválík.

19. A bakonybéli clericusok examene a fő-apát és Czuczor (1. május) jelenlétükben.

21—22. Éjeli és nappali zápor; a vizek szerfölött áradtak; a pajta rétre vezető és a szekér-hidakat a víz lerontá. Margit szigetét előnté, csak a rózsza domb áll a vizen kívül; a faiskolából pedig (fél-sziget) csak a látúveg oszlopa.

25. Reggeltől más nap reggelig folyvást zápor, uj áradás. A barometrum e nagy eső alatt folyvást fölemelkedett.

28. Kassics, bécsi agent, Antoninnal, a fő-apát ceremoniarusával és a honi törvény rendkívöli tanítójával Pannonhalmon, Füredről. — Estent Pasburger győri gyógyszerháros Tinivel gyönyörű arczu és Ninával, a claviron remeklő leányaival s a nem különben derék hangszással Csacsckó ural, ki Győrött törvényt tanít.

29. Beimel nejjével Pestről. Uj rendelkezés az Egyh. Tár folytatásáról.¹ E hónap csendesesen és jó idővel végződött. A kertben és utakon folyvást tétetnek az igazítások.

Augustus 2. Az apát saját költségén a száraz gerencei hid mellékeit kitémette és kövecseztette; a kertmelléki fákat a víztől óvatta. — A hónap szépen köszönt be. — Egyed plébános átvevé a ház gondjait (provisor) Venantiustól, ki innen elkivánczik.

13. Ez napra volt határozott az uri szék; de a tolnai főispányi hivatalra gr. Eszterházy Károl, Pápának ideigleni ura e f. 18-dikán iktatván, a főbíró Kopácsi oda lévén a küldöttséghez nevezetve, elmaradt. — Az apát Fidel professzorral megindult atyafiait látogatni Vépben és Iványban. Visszajövet Egyeden ebédelt gr. Festetics Sándornál, az igen szép izlésű, takarékos életmódu családnál. A gróf megmutogató kertjét, mely tömve a legjelesb gyümölcs-oltóványokkal, különösen szilva és szeder uj növékkel ez selyem, az pálinka tenyésztésre; megmutató cukorgyárát, mellyben krumpliból készül a folyó cukor és pálinka főző intézetét. — Ez iden a gyapju leszállított áron kelt, 25 pforint veszte séggel a tavalihoz képest. A gróf tavál 110 pfton, ez idén 80-on; gr. Erdődy Sándor tavál 125-ön, most 100-on, Sz. Márton tavál 96-on, most részét 65, részét 60-on adta; de a tihanyi külön adatik. — Kajári jobbágyok fölmentést kívántak a tavaszi tizedétől, rosszul alkalmazva az uj urbéri törvényt magokra. Tekintve tavali szükségüket borban és gabonában, egy dülő kukoriczától elengedtetik ez idére a tized.

Uj főapáti személyrendelet. Bbéli prior Szkalka Candidus Kőszegről, plébános és házügyviselő Vaszari Egyed, a többi marad. Wilibáld az eddigi prior czelli plébánosnak, Venánt kőszegi professornak neveztettek.

III. évi philosoph tanulók 1837/38-ban: Leitgeb Sebestyén, Martisovich Theodor, Kapisztyák Lucián, Szavad Fausztin.

2—20. Az apát Pesten a magy. akad. gyűlésén. Itt egy nagy, ma már divatküvöli smaragd keresztet eladott 200 pforinton, helyette vett egy dalmatin (rubinnal vetekedő) helyes keresztet 250 pengőforintot, de árába számlaltaték egy arany kereszt. Ezen felül, minthogy két ametiszt gyűrűje volt, ennek kisebbikét topázzal cseréli föl, megtartván s a követ ezekkel kerítetvén a gyémántokat; végre cserélt egy n. 2 arany lánczon egy n. 3 arany lánczot. Mind itt, mind amott fölfizetve vala-

¹ Zoltvány eml. munkájában erről nem szól s Guzmics sem részletezi az egyezés mikéntjét. Talán a Tárba szánt egyházkormányzati dolgozat s Szepessy bibliafordításának bírálata folytán keletkezett polemiaszerű támadás, mely miatt a Tár olvasói is csökkentek, volt oka, hogy uj »rendelkezésre« kellett a kiadó-
nak s szerkesztőnek jutni.

micskét. Vett prof. Fidelnek sokféle hű szolgálatainak jutalmául egy n. 2 arany pyxist 44 pfton. Itt vett ugyan ekkor az ebédlő számára két nagy kétágu plattirt gyertyatartót és egyéb aprólékot a ház szükségére. — Innen 15-dikén Komáromba ment, hova a főispány beiktatására volt Veszprém vármegyétől többekkel küldve. Szónoka e küldöttségnek Ruszek veszpr. kanonok volt. — Innen haza jöven megtartá az apátság nyolczszázados ünnepét sept. 24-dikén¹ . . .

28. Vármegyei tiszti választás Veszprémben. Első alispánynak (Rohonyi lemondása után) választatott fölkiáltással Kocsi Horvát; másodiknak Kopácsi szavazat által; vetélkedője Kún volt. Főbírónak a cseszneki járásban választatott szótöbbséggel Ányos Farkas, vetélkedője volt Ányos Istv., testvér atyák gyermekei.

E hónap közepe táján tartatott uriszék az vitás földek visszaváltatása iránt. A földek visszaválthatóknak ítéltettek, de becsú utján. — A hónap nedves volt és hűves.

October. E hónap első napjaiban alma és szilvaszedés. Szilváért ide Soprony vármegyéből is járnak ezidén. Almafáinknak csak fele gyümölcsözött, még is alig találunk helyet az almának; de dinnyéink, paradicsomalmánk és paprikánk érettségre nem jöhettek. Első derünk octob. 1-ső napján volt; kün már september végén tapasztaltatott.

3. Convent ülés, mellyben fölolvastattak a szerzet statutumai.

5. Veni Sancte és tudományos ülés, mellyben az itt tanuló növényképapságnak hozattak szabályok.

6. Iskolakezdet.

15. Zirczi apát, prior és földmérő, Müller, vendégek.

17. Zirczi földmérő, ki az áradás magasságát mérte ki a kerti partokon, töltés-csinálási javulatának következtetésében. —

Ányos Farkas kerületi fő-bíró, Bolla eskütt és uradalmi ügyvéd az irtási becsüre.¹ De a helység a maga részéről nem szerze becsüket, az uradalmi részről rendeltetket pedig be nem eresztéssel fenyegetvén, visszatartóztatta. E hatalmaskodás ellen rendeltetett, hogy jövő kisgyűlésen erőhatalom (brachium) kérettség, mellyel együtt jöjjenek a vidéki becsülők. — E napokban készültek el az alsó árnyékszéki, életes kamarai, folyosót záró ajtók és a templom ajtaja és ablakai, mellyekért átalán föltéve 388 forint egyedül az asztalosi munkákért — melly somma minthogy nagynak látszott az apát előtt különösen a templom és folyosó ajtaira és templom ablakrámaira és tokaira nézve, mellyek — a három ajtó ugyan 100, az ablakoknak egyike 25 váltó forintra voltak téve: Müller földmérő által megbecsültette, ki is az ajtókat ugyan 70, egy egy ablakot pedig 18 forintra becsült. — Ez azért jegyeztetett itt föl, hogy tanúságul szolgáljon, miként szükséges mesteremberekkel előre kialkudni minden munkát.

Novemb., deczemb. A kajári épületek megvizsgáltatván, azoknak födeleik töbnyire rosszaknak találtattak; de legrosszabbnak a papház födele, tüstént kijavítatni rendelteték.

¹ Ennek emlékét különös írásba foglalta Briedl Fidel. Eredetileg a béli könyvtárban volt, most a pannonhalminak kéziratárában.

A pápai molnár, ki eddig 920 pforintot fizetett, rimánkodék árendája tágitásáért. Elengedettett 100 pf. Ugyan ez az eset adta magát elé az árpási malomra nézve, melly különféleg hibás, de kijavítani nem tanácsos, míg a Rába szabályozása meg nem történik. Megengedettett, hogy a molnár árendáját gabonában adhassa.

Bakonybélben Herber Mátyás hitelezőinek eleget tenni nem tudván, mindene árverés alá bocsátatott. Házát az uradalom tartá meg, az itt tenyésztetni kezdett birkák miatt.

Az idő e két hónapban változékony: majd téli hideg, majd őszi lanyházat; igen kevés hó; kemény hideg december végével.

1838. jan. és febr. kemény hidegek, tömérdek havazások, járhatatlan utak.

Febr. 24-dikén kezdett engedni s egy része elolvadni a hónap. De márczius elején uj hó esett, reá felhős napok, tiszta éjek faggyal. Márcz. 13-dikán az éji fagyra tiszta reggeli ég s derült nap gyenge déli szelővel. . . . A vármegye a bakonybéliek hatalmaskodása ellen rendelé, hogy a fő-bíró dorgálja meg őket és jelentse ki, hogy ha jövőben olyasmit merészlendenek, erőhatalom és kemény büntetés fog ellenük rendeltetni. — Brestenszky Béla és Gátser Leo a fő-apát által nevezett, a fölség által megerősített, az tihanyi, ez dömlői apátokká lettenek.

Márczius szeles és fagyos hónap. Középe táján négy nap meleg szelekkel, melyek a tömérdek havat fölolvasták. Esztergomi és pesti veszedelem! Pestnek segítyt az egész ausztriai birodalom vetélkedve rendelt. — Sztankovics győri püspökké neveztetik; Wurda Károly és Gr. Zichi Domokos kanonokokká.

April. Szép idők éjeli faggyal. — 4-dik előtti estent cons. Rábáné és Vigyázóné Páparól; Briedl Ján. Pestról, Szabó Chrysostom zirczi prior és Román vendégek. Pásztori költemény színészi idomban adatott a clerus által. 4-dikén több vendégek előtt ismételtetett a pásztori költemény előadása. — A malomhoz kerék és benső fal készitetett s az egész malom kiújítatott. — 22. Szenteltetett be Kopácsi veszpr. püsp. által Pannonhalmon tihanyi apátnak Bresztyenszky Béla, dömlőkinék Gácser Leo. A vendégek száma, kivált Győrből, a kétszázat fölülhaladta. — Változván az ispányság, miután Majer Jós. volt ispány Kis-Démet bérelte ki, majorosnak Magasházy neveztetett, ki ápr. 1-től folytatja uj hivatalát. — Zirczről küldött vörösfenyők a kertbe ültetve pótlékul a kiveszettek helyett; az erdőben pedig ugyan vörösfenyű mag vettetett. Kajárról 12 gyümölcs oltvány, zirczi bábostól 8 hozatott; kajszai boroczkot pedig a kertész oltott több szilvafába a szilvásban és kalvil almát, a mahaleb nevű fába pedig honi cseresnyéből oltott.

Május. Megnyervén a főapáti conventtól az engedelmet oskola-építésre s a főapáti pénztárhozi folyamodást segítségért, ha a bakonybéli nem győzné: az építéshez fogtunk Herberháznál. — Urbéri pörünk a nép előljáróinak kívánatára a Helyt. Tanácshoz küldetett a vármegye

¹ Az apátság a XVIII. sz. eleji falutelepítéskor engedte át a lakosoknak az irtásokat, a mely utóbb terhessé válván hosszas perlekedésre vezetett.

által; ott, Reményi meghalálozván, most Rehorovszky Mikl. lett a szerzet agense, kinek is a pör mozdítása ajánlatott. — A főapát, administrator Spilák Reg. javaslatára négy már megugratott kanczát rendelt Kajárra alapul az ott tenyésztendő méneshez. Ez annál kívánatosb, hogy ott a szarvas marha gyakran nyavalyog és vész.

Junius meleg esőkkel nyílt meg s folytatja a kezdetit egy két tiszta nap között egy egy futó eső, néha köd, de ártatlan, majd déli majd nyugati gyenge szelekkel; sok és jó széna. Az árpási istáló készül. A tavaszkor rossznak mutatkozott rozsok fölveszik magokat. 15. és 16. megyei választmány a falusi iskolák iránt, mellyben az apát is részt vón. — Előtte tartatott 11-ikén examen a fődirector előtt; másnapon Akliban, az apát Villax Ferd. által igen csinosan és szép izléssel kiépített puszta csarnokban ebéd, Ferdinand távollétében.

Julius 18. Examen a hellen és latin class. litteraturából a fő apát jelenlétében. — E hónap igen változékony, de a gazdának kedvező és kertészeknek.

Augusztus. Szavad Fausztin, mint keményfejű s idomtalan magaviseletű kivetkőztetett. 28., 29. káptalan Pannonhalmon, hova csak az apátok és előljárók hivatalosok. 31. Magy. T. Akadémia ülései kezdődnek Pesten. — A káptalan 28-dikán kezdődött és végződött is . . . Egy tudományos folyóirat megindítása javallatott, de felőle semmi nem határozatott . . . E hónap igen változékony, többnyire szeles és száraz idővel járt. Az apát e f. 31-dikén Pestre utazott a tud. társaság gyűlésére.

Szeptember 1—12. Az apát Pesten létekor megjárja a helytartótanács urbéri választmánya embereit a bakonybéli irtásföldek visszaváltatása ügyében. Itt világlult föl előtte a botlás oka; t. i. a bbéli nép folyamodására a helytartótanács rögtön kíváná magához a pört, azt vélvén, hogy az már a sedrián is átesett. A vármegye igen is gyorsan engedelmeskedett és a pört sedrialis ítélet nélkül rögtön felküldé; de a nép folyamodása oklevelét feledé vele küldeni. Uj leírás által ez is fölérkezett s az első alispán elég jó volt azt ismét rögtön fölküldeni. Ekkor elévé a választmány a pört, de mert sedrialis ítélet hiányát találá, ismét visszautasítá a megyéhez. Így tehát a szegény pör ennyi viszontagsága után a sedrialis ítéletre váraozik! Ily csavargó a pör útja! — Alma, szilva tömerdek nálunk, de kün kevés.

26. Conventi ülés. Fölvastattak az augusztusi káptalan rendeletei és a fiatal papság különös szabályai, mellyek között uj az, hogy a clericusok vasárnap és ünnepeken egy egy egyházi beszédet szavaljanak el az oratoriumban lelki épület és szónoki gyakorlat végett. — Rendeltetett, hogy a belső cselédség bor helyett pénzbeli fizetésjavítást nyerjen, hónaponként 2 váltó frt. határozatott. — Rendeltetett, hogy a baromfi tartás a kismajorba tétessék át. Végre üvegház lévén építendő, hogy ez az apátságannál annál kevésbbé essék terhére, a kőmives és ács munkákon kívül minden egyéb költséget az apát saját pénztárából — tudományos dolgozatainak jövedelméből ajánla fizetni.¹ Tervet az üvegházhoz Hutter pápai kertész készít.

¹ Guzmics az asztalos számláját fizette ki, a mely 140 v. forintról szól.

Uj főapáti személy rendelet. A presbyterek marasztaltatnak helyükön és hivatalaikban. A tanulók: Vincze Victorin, Szalkay Lukács, Kruesz Chrysostom, Somogyi István, Hollósy Jusztinian.

Szeptember hónap átalán igen jó; melegebb volt a canicularis hónapoknál, azért a szőlő is, bátor későn fakadt s a hűves agusztusban épen nem gyarapult, derekasan megérett.

30. A magister chirurgiae, Tersánczky József, sümegi szülött, megérkezett iskolai és gyakorlati tanuleveleivel együtt, mellyek őt ajánlják, valamint egész külseje is. Szállása az uj majorban az első szobában; kosztja a konventi asztalnál; fizetése 120 pengő forint addig mig nőtlen marad.

Octóber 1—14. hasonló időjárás a szeptemberihez.

11. Schedel Ferencz, orvos dr., a tud. társaság titoknokja Briedl Jánossal vendég szombat délig. Ide zirczi lovak hozták az apát kegyességéből; innen a bakonybéli apát lovai vitték Pápán, Győrön át Pannonhalomig. Különös részvétellel olvasgatá a vallási és egyházi dolgozatait az apátnak, mellyek ki nem adathattak, u. m. az Egyházi Kormányról írt értekezést és a Szepessy bibliája recenzióját;² mindkettőből kiiradni kívánt magának néhány tüzetet. Kétségeit közlé az apáttal, ki azokat széleszteni iparkodott.

8—11. Kajári szüret. Az uradalmi szőlőkben csak 16 akó termett, mellyből 2 akó pezsgőnek, 7 akó ürmösnek tétetett. A pezsgőt csinálni tavall kezdé Vaszari Egyed provisor és pleb. Bezerédi Mihály pápai uradalmi praefectus közlése után Limberger módja szerint. A próba jól sikerült, előszer kajári, azután tényei 1834-diki termésből, ez utolsó közel 20 üveget repesztett.

E hónapban hozatott Kajárra négy kancza az ölbői ménesből alapul Kajáron kezdendő méneshez. A négy kancza az árpási legelőről megszökött.

Az eladott bakonybéli almából 130 for. váltóban jött be.

14. Eső és hó széllel. Első fűtés.

22—30. Tihanyi ut az uj apát látogatására. 28. Sztankovics győri püspök beiktatása. 30. Kajáron, a kasznár conventiója megjavítatik, iskola és papház kiigazítatni rendeltetik. Az ölbői ménesből négy kancza küldetett Árpásra lótenyésztés végett. Az idő kedvező. Kajári bortized 114 akó. A tényeiből átengedett 50.

November 5—10. Iványi és salamonfai ut Egyveddel. Az utolsó helyen az apát unokája vétetett föl számtartónak. Kies vidék. Kajárról Bélbe anyabirkák hajtattak a visszahajtott ürük helyett.

Menet a gyarmati esperestnél ebédelt az apát; az neki a Teremtés nagyszerű hangászi munkát adá át a bakonybéli hangászi iskola számára gyakorlás és betanulás végett. Visszajövet a sárvári rozzant vár megtekintése. Az idő tűrhető. — Nép láz a legelő miatt; mellyet megrótt a főbíró, Ányos Farkas. Az előljárátság első alispányhoz folyamodott. Ezt közlé az alispány az apáttal; ez annak fölvilágosítást küldte. —

² E két czikk sok kellemetlenségre, félreértésre adott okot úgy, hogy Guzmics már a theologiai irodalom művelésének is bucsut akart mondani, mert már orthodoxiáját is kétségbe kezdték vonni. Részletesen foglalkozik ezzel a kérdéssel Zoltvány eml. művében 311. s köv. ll.

18. A pert fölvette a vármegyei urbéri itélő szék; az urszéki ítéletet megerősíté. Ennek következtében az apát írt Méreynek, mint helytartótanácsi urbéri választmány elnökéhez és Andráshoz, mint ugyanott referenshez, sürgetőleg az eddig késedelmezett pert. — Sok egér és vakond.

Deczember 1—21. Kajárott marhadög az uraság gulyájában; elveszett tizenegy darab: a Fejérvárott vett 4 ökör hozta át a vést, mellyek közül mégis csak egy s ez előszer döglött meg; a nép menten maradt. — Az iskolaház kiigazítatott.

11. Fő-bíró és Hunkár táblab. a vármegye határozata következtében iskola-végzésre kiküldve. Mindent jól találtak; rendelték az apát kérelmére, hogy a tanítói díj a helység közjövendelméből fizetessék és hogy a gyermekek ne hurczoljanak fát az iskola-fűtésre; az apátság négy ölnyi rőzsét rendelt, mellyet a helység tartozzék vágni és behordatni. — Az időjárás száraz, tiszta, hideg.

1839. Hasonló januarius kevés hóval. E hónapban neveztetett ki Kopácsi Jós. veszpr. püsp., a nádor kedves embere, primásnak; de ő a méltóságot elfogadni vonakszik, hanemha bizonyos kívánatait teljesítendő a fölség. Kopácsi nagy tanultságu, hallgatásu, okos léptü férfit, Pálffy Fidel lemondta cancellári hivataláról s így talán szünendnek a zaklatások és zajgások.

Az üvegházhoz szükséges tölgyfa rendeltetett a gerencséri erdőből.

Febr. 5. Farsangi ebédet adott az apát, mellyen jelen voltak a zircei apát, Villax Ferd. zircei prior, Szabó Chrysost., rátóti prépost Frankl Márton; gyarmati pl. Silberknoll Jós. és teszéri Markovics János esperesek, Mentler ur nejével és Majernével, szücsi és koppányi plebánosok, két professor Pápáról, Elek és Demeter stb. Ebéd után lotteria játék, kijátszása 40 tánczvigalmi bilétnék Komáromban építendő munka-házra; melly czélra a főispánné, Gr. Nádasdy Leopoldné, sz. B. Forray Julia különféle drága szereket kívánt kijátszani; e végre küldözé nagy számban a billeteket országszerte. A bakonybéli apátnak 50-t küldé, a zirczinek 100-at, ki nem különben kijátszatta nagy részét. Egy-egy билетért váltás 2 forint váltóban. — Ezt követé Haydn remek művének, a Teremtés első részének hangászi előadása, mellyben Silberknoll igazgatása alatt a bakonybéli iskola hangolt, n. m. Krausler, az iskola mestere, Violinon, Tercsányszky József orv. doctor tenorista, Herber Lizi soprán, Bertalan Juli segéd sopránó, Bertalan Vincze altista, Magasházy Ián. segéd-tanító basso, Magasházy Pisti segéd-altista; hegedűkkel a pápai iskola-mester Hajdn egy társával és két tanítványával; a violcellon maga Silberknoll. Segité a violin secundot Szalka Candid, a convent priorja.

Marcz. 21-dikén mutatkozott az első tavaszi nap, de az utak olly rosszakká lettek az olvadás, havazás és éjeli fagyok miatt, hogy jární szekérral alig lehete. — József vásár alkalmával vonatott haza Pestről a convent hintaja, mely 850 váltó forintban került. Az idő változékony, több izbeli havazás, eső, szelek és fagyok. — 29. Nagy péntek virradóra nagy eső, utána meleg; de más napon hideg szél. 31. Husvét virradóra derék fagy tiszta nappal, fölszéllel. Nagy csöt., szombat est és husvét napján az apát tartá az ünnepélyt.

April egész 14-dikig fagy és havazás. 12. a szántást és a kerti munkát elkezdjük, de másnap virradtára hó lepi a fagyos földet; a 14-diki éjfélt utáni új holdtól váránk jobbat, annál inkább, hogy 13-dik délután derék fölszél egészen tisztára hozá az eget s estend ragyogtak a csillagok és ime 14-dikén ismét új óra virradánk, mely most is mikor ezt írom, reggeli 9 órakor derekasan esik. A sok hónap híre mindenünnen érkezik. Jaj a szegény birkás gazdáknak! — Talán 16. nyilott meg a tavaszi reggeli fagy, de gyönyörű tiszta nap. 17. virradóra semmi fagy, derült idő, déli szél; 18. csendes meleg eső. — 20-dikán elhagytuk a fűtést; mindjárt utána hideg fölszél több napon át, de a kerti és mezei munka folyt. — 21-ben megérkezett a diétára szólító regális; egyetlen pont a katona állítás azon 28 ezer helyett, kik csak 10 esztendőre állítottak 1830-ban. Az apát fejszédelgése miatt magát, a nádorhoz folyamodván, az országgyűléstől fölmentetni kérte; föl is mentetett a következő leírás erejénél fogva: »Reverende ac Honorabile Domine! E reflexione remonstrati status valetudinarii petitam a personali ad imminentia regni comitia comparatione veniam hisce largiendo, idipsum Praetitulatae Dominationi Vestrae erga remonstrationem dd. 5. m. et a. c. rescribendum duxi. — Cui in reliquo constantem valetudinem precor et valeo addictus Iosephus Palatinus m. p. Alcsuth 15-ta Maii 1839.«

Május hónapban kezdünk az üvegház-építéshez. Május eleje szeles és esős, közepe tiszta és meleg; vége hasonló elejéhez. — 1-sején tartott Veszprémben az országgyűlési követválasztás. Az apát csak 2-dikára ment be a primásnál tenni tiszteletét, kinél az napon ebédelt. — Máj. 31. Az apát Pannonhalmon a fő-apát kiváratára. Az napon míg az apát haza, a fő-apát országgyűlésre ment Posonyba. Kopácsy máj. 28-dik napján primási székébe beigtattott.

Junius. Egész 8-dikig hasonló időjárás az előbbihez; de 8-dika, tehát Medard napja igen kellemesen virradt reánk. A kaszálás ez napon kezdődött. A fölség, V. Ferd. 10. Györré várátván s hihető levén, hogy Pannonhalmot is megtekintendi, az apát a fő-apát megbízásából e verseket készíté:

Magnus Magnorum tangis vestigia Princeps!
 Pannoniae triplex dum petis Alme! iugum,
 Qui primus posuit, qui lapsam restituit rem,¹
 Hic vitam, regnum sevit uterque Tibi.
 O Haeres regni! Custos pietatis avitae!
 Fer Dignante pius numine sceptrum diu.
 Qui colis aeterno fultus diademate Divos,
 Protege, quod divum constituere manus!

Azonban a fölség ez uttal nem látogatta meg a sz. hegyet s így az idvezlet acták közé tétetett.

E hónapban tartott Bakonybélben a kívánt küldöttségi ülés Kováts táblab. elnöklete alatt a legelő elkülönzés ügyében, hahogy egyeségre birathatnának a zsellérek. Sükeretlen volt minden kísértés.

¹ Szent István, I. Ferencz.

Böcsük is rendeltettek, kik az irtásföldeket megbecsülnék; de ezt a küldöttség mellőzte.

Az egész hónap száraz, kevés esővel és 3—4 napi hideg széllel.

Julius kezdete hideg szél; majd forró meleg. A széna takarodás legjobban történt meg; de a kert szomjas. Kajárott, valamint sok más helytt, a jég sok kárt tett. Bakonybélben a meszes buza tiszta, a méz nélküli üszögös; a rozs szemét megfojtá a hőség. A hernyó kevés gyümölcsöt hagyott meg.

6—11. Atyafi látogatás Fidellel Iványban és Salamonfán. A sopronvármegyeiek jó termést várnak; de már a vasiak közepszerűt. — Az országgyűlés akadóz, különösen Rádai Pestmegyei választott, de a kormány által eltiltott követ miatt.

Az egész hónap száraz minden eső nélkül, a föl és alszelek, sokszor dühöngve amazok, folyvást válták egymást, de felhőt csak egyszer hoztak, fájdalom, ekkor is szárazokat. Minden aszni indul. Az aratás még is itt Bbélben meglehető; de sarju alig lesz.

Aug. 2-dikán délután eső fölszéllel, eleje és vége csendes, közepe zápor; de rövid volt s aztán csillagos éj.

3. Reggel az ég lassanként beborult és fölszél lengedezett...

Eddig, e napig vezette boldogult Guzmics Isidor apát jegyzetét, írta utóbb ide Szkaika Kandid. Ugyanő jegyezte föl szept. 1-hez: Elvégre minekutána (Guzmics) a commendatio animae és a Miserere psalmust csendesen meghallgatta volna, érthetőleg mondá: Domine Jesu Christe miserere mei, in manus tuas commendo spiritum meum, jobb oldalára fordult ön erejéből és kiadá nagy lelkét délután 1¹/₂ órakor.

Közli: SÖRÖS PONGRÁCZ.

ADATOK MIKES KELEMENRŐL.

I. Országgyűlési végzés Mikes Kelemen számkivetéséről.

Sub generali universorum Statuum et Ordinum trium nationum principatus Transilvaniae dieta ad diem 1-um Januarii 1717 in regia liberaque civitate Cibiniensi celebrata, die 25-to ejusdem mensis et anni comparente regio gubernio in praedictorum confluxu Statuum in rebelles transilvanos Rákóczi asseclas promulgata per secretarium gubernalem sententia.

Quandoquidem *Clemens Mikes de Zágou*, Joannes Cserei de Ajta, Michael Kálnoki de Csernáton, Joannes Joó de Thorda, Joannes Pápay, Michael Hajdu alias Dósa de Makfalva, Andreas Csáki de Déva ante aliquot annos perduellionis caput Rákócziium, aliosque pacis publicae turbatores consocios, non tantum nefarie secuti sunt, sed et contemptis ex innata pietate Austriaca per patentes publicatis amnistialibus ipsiusque ultima re rebellibus indubiae transactionis Szatmáriensis clausulis, in eadem infidelitate contumaciter et obstinate perseverant, repetitis vicibus oblatam